

BORSODI
KÖNYVTÁROS

II. RÁKÓCZI FERENC
MISKOLCI VÁROSI
KÖNYVTÁR
MISKOLC

Miskolc
1979|2

**BORSOD-
ABAÚJ-
ZEMPLEN
MEGYEI
II. RÁKÓCZI FERENC KÖNYVTÁR**

XVIII. évfolyam

1979. évi 2. szám

BORSODI KÖNYVTÁROS
Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtárainak módszertani tanácsadója
Megjelenik félévenként

Szerkesztőség:
Miskolc, Felszabadítók útja 11. Telefon: 37-521

 **II. RÁKÓCZI FERENC
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR**
Felelős szerkesztő:
URSZIN SÁNDOR

Kiadja: a Borsod megyei Lapkiadó Vállalat
Felelős kiadó: Veres Mihály

Borsod megyei Nyomdaipari Vállalat, Miskolc — 79 9258 — 1200 példány
Felelős vezető: Kilián Béla

Eredményeink a statisztika tükrében

II. A megyei könyvtárhálózat

„A véleményeknél fontosabbak a tények. A tényeknél viszont — például: hol tartunk most — fontosabbak a trendek: ami felé megyünk. De mi a trend? Tények dolga is, véleményeké is, elvárásé, vízióé, meggyőződésé is. Pedagógiai igazság, pszichológiai vizsgálatok sokszorosan megerősítették: véleményünk, várakozásaink, igényeink fejlődését meghatározó tényezők.”

(Varga Tamás)

A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár minden évben közreadja a megye közművelődési könyvtárainak statisztikai adatait a Borsodi Könyvtáros című módszertani tanácsadóban. Mindenekelőtt a tájékoztatás szándéka, a fenntartók, az irányítók, és nem utolsósorban a könyvtárosok informálása vezérel bennünket. Nem titkoljuk azonban azt a szándékot sem, hogy a legfontosabb mutatók hitelt érdemlően dokumentálják munkánk eredményeit és a hiányosságokat egyaránt.

Közismert, hogy a számok a maguk rideg valóságában is igen tanulságosak, feltárják a több figyelmet igénylő területeket, s szinte kínálják a tennivalókat. A könyvtári statisztika viszont csak akkor töltheti be szerepét, ha sokféle szempontból elemezzük és vizsgáljuk a számokban kifejeződő tényeket, s általuk fontos könyvtárpolitikai döntések megvitatásakor tárgyyszerű, világos, nehezen cáfolható érvekhez juttatjuk a könyvtárvezetőket, a fenntartókat, ha segítjük a tisztánlátást, a könyvtári munka valós megítélését, a fejlesztő-ellátó tevékenység alakítását.

Nem utolsó renden fontos tehát a statisztikai adatok reális megítélése. Erre figyelmeztetnek Kellner Bernát megszívlelendő intelmei: „A legpontosabb statisztika is csak részegység, iránytű a tájékozódásban. Megtudhatjuk belőle, hogy hol hajóznak, de nem jelzi, hogy a hűvös számok mögött milyen szélsőségek bújnak meg, nem jelzi a zátonyokat, a viharzónákat. Nem mutathatja meg, hol áznak be a könyvtárak, hol mostohagyermek a könyvtár, csak sejteti, hol eleven az olvasó—könyvtáros kapcsolat, hol hűvös e viszony. Egy tény azonban csalhatatlanul jelez a könyvtári statisztika: ahol egy könyvtár statisztikai mutatói erősen elmaradnak az országos és megyei átlagos adatoktól, ott mielőbb meg kell vizsgálni a bajok okát, és tenni kell valamit az orvoslás érdekében.”

Elemzésünk alapját a könyvtárak által beküldött statisztikai jelentések alkotják. A legfontosabb mutatószámok birtokában, az 1978. évről készült mérleg alapján, megfelelő összehasonlításokat lehet tenni a korábbi évekkal. Ezt az összehasonlítást elvégeztük az országos átlagokkal is, s a legfontosabb eredményjelző számok tekintetében elhelyeztük megyénket a megyei könyvtárak rangsorában.

1. A könyvtári szolgáltató helyek

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1978-ban 446 tanácsi könyvtár működött. (1977-ben 447.) Ebből önálló 183 és fiókkönyvtár 263. (1977-ben önálló 185 és fiókkönyvtár 262.)

Az adatokból kitűnik, hogy a könyvtárak jellegét tekintve évek óta alig történik változás. Ez arra is utal, hogy a településhálózat közigazgatási korszerűsítése is lassúbb ütemben halad. Az önálló tanácsok száma községekben 1977- és 1978-ban is 169 volt, az önálló könyvtárak száma pedig 183, illetve 185. Az encsi járásban még

mindig jelentős (16) azoknak az önálló könyvtáraknak a száma, amelyek nem önálló tanáccsal rendelkező településeken működnek. Itt jobban kellene igazodni a közigazgatási jelleghez.

2. Az állomány alakulása

1978. december 31-én a tanácsi hálózat összes állománya 2 257 959 kötet, közel százezzerrel több az 1977-es állománynál. Az egy egységre jutó állomány 1977-ben 4832 kötet, ez 1978-ra 5063 kötetre emelkedett. Ugyanez Miskolc nélkül (tehát a megyei könyvtár és a városi hálózat nélkül) 1977-ben 3873 kötet, 1978-ban 4039 kötet.

Az állományból a községi könyvtárakban van az összes állomány 51,5%-a, a városokban az állomány 48,5%-a.

Ezer lakosra 2822 kötet jut, ami meghaladja az országos átlagot. Az országos átlag 2554 kötet, a megyék átlaga 2881 kötet, tehát Borsod megye az országos átlag fölött, de még mindig a megyék átlaga alatt van. Lényegében az 1977-es megyei tanácsi támogatással a megyék átlagszintjét közelítettük meg. (A három és fél milliós könyveszerzési támogatásnak köztudottan a szintrehozás volt a célja.)

A megyék sorrendjében 1978-ban a 12. helyet foglaljuk el. Első Vas megye 4067 kötettel, második Somogy megye 3655 kötettel, harmadik Zala megye 3619 kötettel. Az utolsó helyen áll Pest megye 2129 kötettel.

Az egy lakosra jutó könyv megyei átlaga tehát 2,8 kötet, Miskolcon 2,7 kötet, Miskolc nélkül 3. kötet.

Járásokra bontva a következő a sorrend: 1978-ban első helyen áll az encsi járás 3,9 kötetel, a sátoraljaújhelyi járás 3,7, a mezőcsáti 3,5, a mezőkövesdi járás 3,3, az edelényi járás 3,3, az ózdi járás 2,7, a szerencsi járás 2,7 és végén a miskolci járás 2,1 kötetel.

A városok sorrendje: Sátoraljaújhely 4, Mezőkövesd 3,7, Kazincbarcika 3,2, Sárospatak 2,4 és Leninváros 1,9 kötetel.

A színvonalasabb ellátás szempontjából nagy jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy járási és városi könyvtáraink többségében — mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben — egyre rangosabb gyűjteményekről beszélhetünk. Így: Kazincbarcikán pl. 118 746, Sátoraljaújhelyen 77 956, Mezőkövesden 72 573 és Edelényben 52 952 kötetes állomány szolgálja az olvasók igényeit.

Kiemelkedően jó községi példákat az ellátottságra minden járásból tudunk felsorakoztatni. Így pl. az encsi járásból: Baktakéket 18 318, Novajdrányt 8435, Krasznokvajdát 12 759 kötetel; az edelényi járásból: Rakacát 11 312, Szendrőt 19 534, Boldvát 15 388 kötetel; a mezőcsáti járásból: Emődöt 21 905; a mezőkövesdi járásból: Mezőkeresztest 15 626, Szentistvánt 8746 kötetel; az ózdi járásból: Sajókazát 14 942, Arlót 13 270 kötetel; a miskolci járásból: Felsőzsolcát 14 326 kötetel; a sátoraljaújhelyi járásból: Cigándot 14 872, Kenézlőt 11 614 kötetel; a szerencsi járásból: Abaújszántót, Tokajt, Tarcalt a több mint tízezer kötetes állományaival.

Azt is meg kell viszont állapítanunk, hogy még mindig jelentős azoknak a településeknek a száma, ahol a könyvtári állomány nem éri el az ezer kötetet. Sőt az ötszázat sem. Nem sokra lehet értékelni pl. a miskolci járásban Kiscséc 45 kötetét, a sátoraljaújhelyi járásban Kisbózsza 292, az edelényi járásban Dobódel 387, az encsi járásban Gadna 543, vagy a mezőkövesdiben Nagycséc 676 kötetét, hogy csak néhányat említsék a leggyengébben ellátottak közül.

Kiemelten szólnék a szlovák nemzetiségi lakosság ellátásáról. A megyei könyvtárban (mint báziskönyvtárban) 1978-ban 8748 kötet nemzetiségi anyanyelvű irodalom állt rendelkezésre. 1977-ben 2224 új könyvvel gazdagodott az állomány (mintegy 50 ezer Ft értékben), 1978-ban viszont csak 441 kötetel (12 ezer Ft értékben).

Azt mondhatjuk, hogy minden településnek (a saját igényt is figyelembe véve) megfelelő az ellátottsága (különösen, ha számba vesszük, hogy a nemzetiségi lakosok

lőbbsége a magyar nyelvű könyveket is szívesen olvassa), ennek ellenére, sokkal több cserelékenység lehetne és kellene a jövőben biztosítani számukra. 1978-ban mindössze 2 feltöltésről tanúskodnak a statisztikai adatok.

A hálózatról egészében véve azt mondhatjuk, hogy könyvtáraink zömében azért egyenletesen fejlődött az állomány. Jelentősnek ítéltük meg, hogy a fiókkönyvtárak jobb ellátására kezdenek több gondot fordítani a központi könyvtárak. Egyre több az évenként 200—300 új könyvvel gyarapodó vagy cserélődő fiókkönyvtárak száma.

Az állománygyarapításra fordított összes megyei szinten 1978-ban 5 129 571 Ft. Ebből a költségvetésben szerepelt 4 553 524 Ft, az összes ráfordítás 88,7%-a. Ez az összeg évek óta alig változik. Megemlítendő viszont, hogy a megyei tanács 1977-es — egyéb forrásból történő — három és fél milliós egyszeri támogatása jelentősen elősegítette az állományok növekedését.

Itt említem meg, hogy nagy segítséget jelentenek a központi kulturális alapból történő, évek óta megismétlődő, könyvjuttatások is.

A *beszerzési kvóta* a tanácsi hálózatban 6,8 Ft. Miskolcon 8,4 Ft, Miskolc nélkül (a városi hálózatot és a megyei könyvtárat nem számítva) 6,1 Ft.

(A szakszervezeti hálózattal együtt 8,1 Ft. Községeknél 7,3 Ft, városokban 9,2 Ft.)

Változatos képet mutatnak a járáások és a városok egy lakosra jutó beszerzési keretei. Sorrendben legmagasabb a kvóta Sátoraljaújhely városban, 10,9 Ft, Mezőkövesden 10,8 Ft, Sárospatakon 8 Ft, Leninvárosban 6,4 Ft, Kazincbarcikán 6 Ft.

A járáások között első helyen áll az edelényi járás 6,9 Ft-tal, a többi mind a megyei átlag alatt van. Ismételten felhívja magára a figyelmet a miskolci járás az egy lakosra jutó 4 forintjával, de 5 forint alatt van az ózdi járás is.

Sajnos még mindig vannak olyan községi tanácsok, ahol egyáltalán nem, vagy csak minimális könyvbeszerzési keretet biztosítanak a költségvetésben. Ezek a tapasztalatok indokolják azokat az ésszerű és jogos kívánalmakat, hogy a könyvbeszerzési keretekre megyei szinten kellene javaslatot (kat) kidolgozni a költségvetési támogatás elosztására.

3. Működési adatok

A beiratkozott olvasók száma Borsod megyében 1978-ban 135 998, az 1977. évinél 1880 fővel kevesebb. A lakosság 17%-a olvasója a tanácsi könyvtáraknak, az előző évi 18,3%-kal szemben. (Miskolcon 15,8%, Miskolc nélkül 18,7%.)

Az országos átlag 15,0%, a megyék átlaga 16,5%. A megyék sorrendjében Borsod megye a 9. helyet foglalja el. Első Somogy megye 23,6%-kal, második Szolnok megye 21,5%-kal, harmadik Veszprém megye 18,8%-kal. Az utolsó helyen van Fejér megye 10,9%-kal.

Annak ellenére, hogy a községekben a lakosság száma továbbra is fokozatosan csökken (és tegyük hozzá: az olvasók száma is), az összes olvasó 50,5%-a községekben, 49,5%-a városokban tagja a könyvtáraknak.

A járáások közül 1977-hez viszonyítva egyedül a mezőcsáti járásban emelkedett az olvasók száma 792 fővel. Csökkent az edelényiben 242, az encsiben 423, a miskolciban 325, az ózdiiban 734, a sátoraljaújhelyiben 373 és a szerencsiben 29 olvasóval. A városokban viszont Mezőkövesd kivételével mindenütt emelkedett, ha nem is számottevően. Így Kazincbarcikán 383, Sárospatakon 262, Sátoraljaújhelyen 22, Leninvárosban 16 olvasóval. A miskolci városi hálózatban viszont (annak ellenére, hogy korszerű B-típusú könyvtárral is gazdagodott a diósgyőri városközpontban) 1300 olvasóval kevesebben iratkoztak be, mint 1977-ben.

Az olvasói arányokat vizsgálva a legmagasabb az átlag az encsi járásban 25,7%, a mezőcsáti járásban 21,6%, az edelényi járásban 20,4%. A legalacsonyabb az ózdi

járásban 13,8%, jóval az országos átlag alatt. Az ózdi járásban egyébként két év alatt pontosan ezerrel csökkent a tanácsi könyvtárakban az olvasók száma.

A városok sorrendjében első Kazincbarcika 23,8%-kal, majd Sátoraljaújhely 16,4%-kal és végül Sárospatak következik 16,2%-kal.

Érdeemes megfigyelni, hogy azokban a városokban, ahol rohamosan növekszik a lakosság száma, a könyvtárak képtelenek megtartani a korábbi években elért olvasói arányokat. Annak ellenére, hogy Kazincbarcikán jelentősen növekedett az olvasók száma, az olvasói arány az 1977-eshez viszonyítva 24,5%-ról 23,8%-ra, Leninvárosban 19,2%-ról 16,4%-ra esett vissza. (Leninvárosban a lakosság száma évente mintegy ezer fővel növekszik.)

Ezek a számok természetesen a tanulságok levonására is figyelmeztetnek: Kazincbarcikán tovább kell bővíteni a városi hálózatot, Leninvárosban viszont egyre sürgetőbbé válik az új, korszerű B-típusú könyvtár megépítése.

A beiratkozott olvasók *korcsoportok* szerinti aránya az alábbiak szerint alakult a megyében:

14 éves és fiatalabb 52 362 (az összes olvasó 39%-a),

14 éven felüliek 83 636 (az összes olvasó 61%-a).

Foglalkozási besorolás szerint:

— a munkásosztályhoz tartozik (az összes olvasó 18,7%-a)	25 429
— a szövetkezeti parasztsághoz tartozik (az összes olvasó 3,7%-a)	5 005
— szellemi dolgozók (az összes olvasó 13,8%-a)	18 675
— tanulók (az összes olvasó 55,1%-a)	74 979
— nyugdíjas (az összes olvasó 4,7%-a)	6 265
— egyéb eltartottak, htb. (az összes olvasó 4%-a)	5 496
	Összesen: 135 998 olvasó

Tanulságok levonására itt is adódik alkalom. A 18,7%-kal tekintélyes arányt képviselnek a munkás olvasók. (A megyei könyvtárban ez az arány 23%-ra nőtt a felnőtt olvasótáboron belül.) Ahhoz képest viszont, hogy az összes olvasó 50,5%-a községekben tagja a könyvtárnak, alacsonynak kell tartani a szövetkezeti parasztság 3,7%-os arányát.

Kiemelkedőnek mondható a tanulóifjúság 55,1%-os olvasói aránya, s ezen belül az általános iskolai tanulók magas száma a jellemző. Aránylag kevés a nyugdíjas olvasó és a háztartásbeliek aránya. Ez utóbbi arra enged következtetni, hogy a nők körében is van még tennelalónk.

A lakosság érdeklődését tükröző mutatók, a kölcsönzött kötetek és a látogatók számadatai az alábbi eredményekről tanúskodnak.

A kölcsönzött kötetek száma a megyei hálózatban 4 149 248, s ez 31 747 kötettel kevesebb az 1977. évinél. (Nem jelentős csökkenés.)

A 14 év alattiak 1 805 457 kötetet kölcsönöztek, ami az összes forgalom 43,5%-a.

Egy lakosra 5,1 kölcsönzött kötet jutott, egy olvasóra viszont 30,5 kötet. Az egy lakosra jutó kölcsönzés országos átlaga 3,9, a megyék átlaga 4,3 kötet. Borsod megye az 5,1 kötetrel a 3. a megyék sorrendjében. Első Szolnok megye 5,9, 2. Somogy megye 5,5-del, és az utolsó helyre került Fejér megye 2,8 kötetrel.

A kötetforgalom nem mutat mindenütt egyenletes fejlődést. A járások közül jelentősebben növelte a forgalmat a miskolci járás 33 166, a szerencsi járás 16 847

kötettel. Csökkentette a tavalyi forgalmát az ózdi járás 25 489, az edelényi járás 17 699, a mezőkövesdi járás 10 502 kötettel.

A városokban — nem számottevően, de — emelkedett a forgalom Kazincbarcikán, Leninvárosban és Sárospatakon, csökkent Mezőkövesden és Sátoraljaújhelyen.

Az egy lakosra jutó kölcsönzésben az encsi járásé az első hely 7,0 kötettel (1977-ben 6,7), majd a mezőkövesdi járás következik 6,2 (6,4), a mezőcsáti és az újhelyi járás 5,7 (5,5; 5,4), a miskolci járás 5,6 (5,3) az edelényi járás 5,4 (5,6), a szerencsi járás 4,5 (4,1) és végül az ózdi járás 3,9 kötettel (1977-ben 4,2).

• A városok között első Kazincbarcika 7,8 (8,4), az' utolsó Leninváros 3,5 (3,9) kötettel.

Az olvasói érdeklődés Sátoraljaújhelyen a legmagasabb 35,2-es átlaggal, a legalacsonyabb Leninvárosban 21,1 kötét. A járások között a legmagasabb a miskolci járás mutatója 33,8, a legalacsonyabb a mezőcsáti járásé, 26,2.

Nem sokkal — de az elmúlt évihez viszonyítva megyei szinten — nőtt a látogatók száma 16 647 olvasóval. 1978-ban 1 665 917 főt regisztráltunk. E tekintetben Miskolcon (tehát a megyei könyvtárban és a városi hálózatban) kedvezőbb a kép, mint a vidéki városokban és a járásokban. Városainkban Sárospatak kivételével mindenütt csökkent a látogató, a járásokban pedig az edelényit és a mezőcsátit kivéve, szintén mindenütt csökkent 1977-hez viszonyítva.

Az állományok összetételét ez alkalommal sem megyei szinten, sem járásokra, városokra bontva nem állt módunkban elemezni. A tapasztalatok szerint az ifjúsági és gyermekirodalom jelenléte a könyvtárakban — elsősorban a községi könyvtárakban — 1978-ban sem volt jobb arányú, mint a korábbi években. (Járási és községi könyvtárosok részéről gyakori a panasz, hogy a könyvkiadás igen kevés választékot kínál.)

Köztudott, hogy az ifjúsági és gyermekirodalom forgási sebessége lényegesen nagyobb, mint a felnőtt irodalomé. Az állományból törölt kötetek zömét is az ifjúsági irodalom adja. Szükség van tehát a gyermekkönyvtárosok buzgalmanak további fokozására: a gyermekrészlegek állományának állandó gondozására, javítására.

Itt említem meg azt a szinte valamennyi községi könyvtárnak szóló módszertani-instruktori feladatot, amely a kézikönyvállományok állandó vizsgálatára, a deziderátumok pótlására és a folyóiratok választékának bővítésére vonatkozik. Ha a folyóirat-ellátottságot a szakmai irányelvekkel szembesítjük, különösen a fiókkönyvtárakban, bizony elszomorító a kép.

Az alábbiakban a megye tanácsi könyvtárhálózatának személyi feltételeiről ismertetek néhány adatot. A főfoglalkozású könyvtárosok száma a megyében 196, a részfoglalkozásúaké 97, megbízási szerződéses 316, társadalmi munkás 16, együttesen tehát 625 fő dolgozik könyvtárosi munkakörben. Egyéb munkakörben 133, ebből főfoglalkozású 53, részfoglalkozású 42, megbízási díjas 38. Összesen tehát 758 dolgozót foglalkoztatnak könyvtáraink. Örvendetes — bár szerény eredmény —, hogy a főfoglalkozású könyvtárosok száma 1977-hez viszonyítva 10 fővel növekedett. (Néhány nagyobb községben a tanács részfoglalkozású munkakörből főfoglalkozású státust szervezett.)

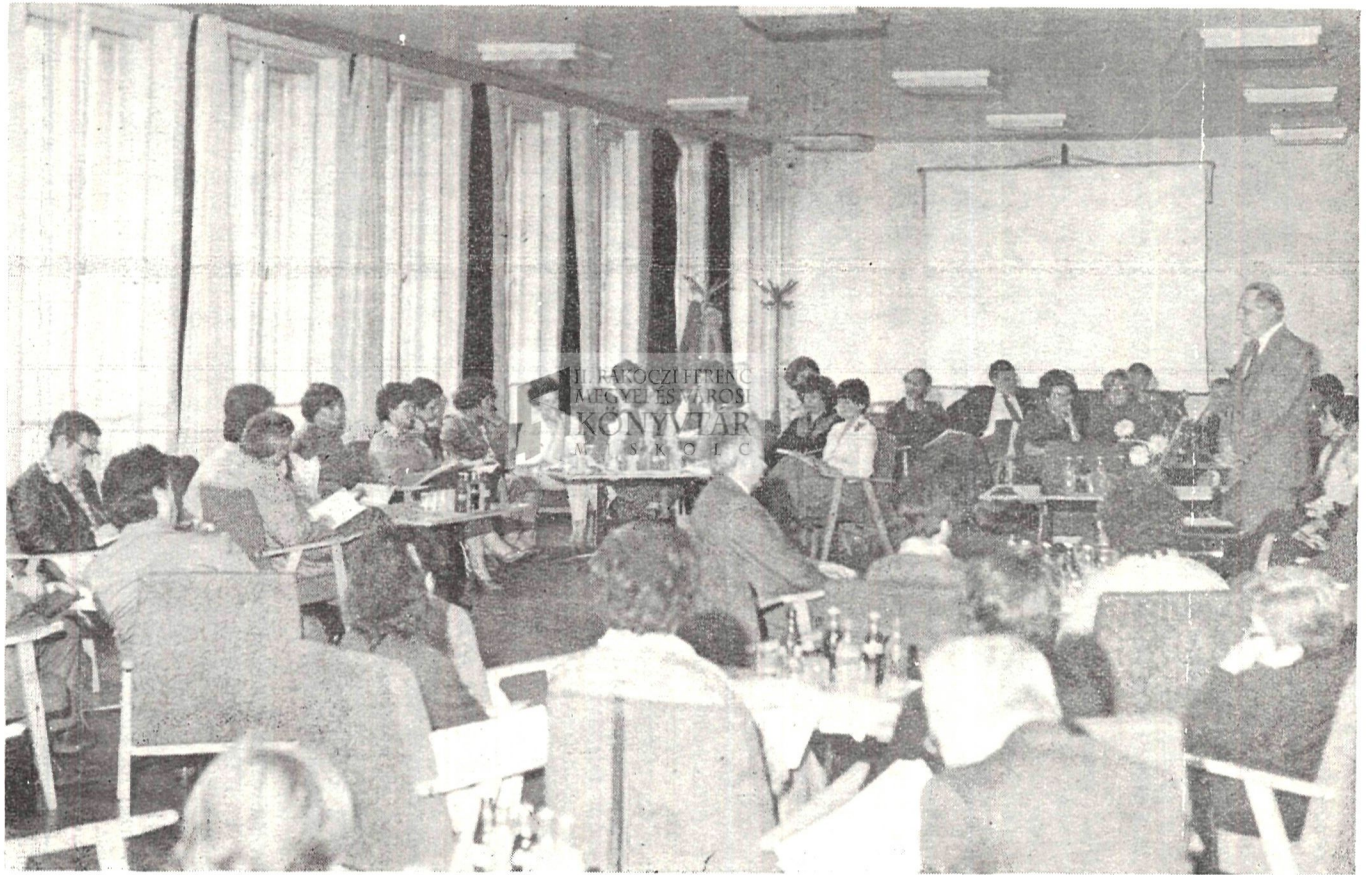
A könyvtárosi munkakörökben foglalkoztatott 625 főből egyetemi, vagy főiskolai végzettsége van 150 dolgozónak, középiskolai 351-nek, általános iskolai 116-nak, és nyolc általános alatt 8 dolgozónak.

A 196 főfoglalkozású dolgozóból egyetemi szakképesítéssel rendelkezik 18, főiskolaival 8, középfokú szakképesítéssel 88 és szakképesítés nélküli 82 dolgozó.

A 429 nem főfoglalkozású munkakörben dolgozók közül középfokú szakképesítése van 4 főnek, alapfokú 271-nek, és képzés nélküli 154.

A könyvtárosi munkakörben dolgozó fő- és nem főfoglalkozásúak közül tehát szakképesítéssel nem rendelkezik 1978. december 31-én 236, s ez a szám kommentár nélkül is elgondolkoztató.

Szabó Gyula

Szakszervezeti könyvtárigazgatók országos tanácskozása

Fotó: Mycko Tibor

Gondolatok a könyvtárosi önművelődésről

A könyvtáros foglalkozásról hosszú századokon keresztül élt az emberekben egy sajátos, valamiféle univerzális tudást, tájékozottságot feltételező vélekedés. Pályatörténeti áttekintés nélkül is tudjuk, hogy ez a közudatban rögződött foglalkozási kép lényegében megfelelt a valóságnak. E ritka „mesterség”-et űzők általában csakugyan — a kor színvonalán — sokoldalú érdeklődésű, magas képzettségű, nem ritkán: tudósnak számító emberek voltak.

Ha némiképpen módosulva is — hiszen közben e foglalkozás a különleges, ritkán előforduló „státusz”-ból népes táborat jelentő értelmiségi szakmává változott át —, alapjában véve napjainkig megmaradt a társadalmi köztudatban a könyvtárosságról formált, fentebb idézett pályakép.

S hogy nem csupán a „laikus” közvéleményben öröklődött, rögződött a szóban forgó könyvtárosportré, arra nézve bizonyíték — többek között — az alapvető szakirodalomnak, tananyagnak számító, Sallai—Sebestyén: A könyvtáros c. munka is, amely „A könyvtároshivatás” c. fejezetben — sok egyéb könyvtárosi adottság, erény kívánalma mellett — nyomatékosan szól az általános jellegű könyvtárakban dolgozók enciklopédikus (!) műveltségének szükségyszerűségéről is.

Enciklopédikus műveltségű kíváncsi korunkban? A „gyorsuló idő” korában? Az „információözön”, s a tudományos és technikai forradalom időszakában? Gondolom, nem kíván bővebb érvelést, hosszas bizonyítást annak megállapítása, hogy ez az igény napjainkban még elérendő eszményképnek is túlzott, csaknem abszurdumnak tekinthető!

Mínthogy azonban a könyvtáros foglalkozás magában hordozza most is a legkülönbözőbb ismeretágakban való tájékozottság kívánalmát, nem utalhatjuk teljesen az irreális követelmények tartományába a kézikönyv fentebb idézett passzusait.

Vizsgálunk kell tehát, hogy milyen műveltségi-tájékozottsági igény támasztható — indokoltan és reálisan — napjaink könyvtárosaival szemben, hogy mostani társadalmi hivatásuknak, kötelezettségüknek jól megfelelhessenek. Mint minden munkaterületen, természetesen a könyvtáros pályán is, jól képzett, szakmáját, munkaköri tennivalóit alaposan ismerő-értő, s azt a gyakorlat során kellően alkalmazni is tudó szakember az esődleges kíváncsi. A könyvtáros szakismerethez tartozó tudnivalók alapvetően körülhatárolódtak, s tananyaguk a különböző fokozatú oktatási rendszerek keretében elsajátíthatók. Legfeljebb a képzés további korszerűsítéséről, módosításáról lehetne még beszélni — mint ez annyi más pálya, foglalkozás esetében is felmerül egy idő után.

Ha csupán az iskolai stúdiumok révén elsajátított szakismeretek elegendőek volnának a könyvtárosi hivatás maradéktalan betöltéséhez, kielégítő ellátásához, akkor megoldottnak, tisztázottnak is tekinthetnénk a ma könyvtárosa iránt támasztható követelményszintet. Ez pedig — nyilvánvalóan — a legmagasabb szakmai-iskolai végzettség megszerzésében fejeződnek ki.

A legtöbb értelmiségi pályán ez a felsőfokú képzettség — némi továbbképzési formával kiegészítve — a gyakorlati tevékenység során többé-kevésbé „non plus ultrá”-nak számít. A „művelődési kalauz” szerepére vállalkozó, s erre hivatott könyvtáros esetében azonban a legmagasabb iskolai végzettség-szakképesítés is csak a foglalkozás folytatására jogosító „segédlevél”-nek tekinthető! Éspedig nem egyszerűen azért, mert minden iskola csak az alapot szolgáltatja egy adott foglalkozás ellátásához, hanem a már előbb említett jellegzetes univerzális kívánalmak miatt is. Ilyen egyetemes, sokoldalú képzést a mégoly gondossággal összeállított tanterv sem nyújthat — legfeljebb csak „kóstolót” adhat.

Le kell-e hát mondanunk teljességgel az enciklopédikus műveltségű könyvtáros-ideálról? S helyébe csak a maga szakmájában jól képzett értelmiségi kerüljön?

A pusztán „jó hivatalnok” könyvtáros típusától a fentebb idézett kézikönyv is óva inti a pályán dolgozókat, de természetesen fontosnak tartja a szakfeladatok jó, „pedáns” ellátását is.

Véleményem szerint jogos és indokolt társadalmi igényként merül fel a ma könyvtárosával szemben is az alapos és sokoldalú műveltség, s széles horizontú tájékozottság kívánalma — a szaktudás általános érvényű követelménye mellett. Nem lehet tehát a szó eredeti értelmében vett enciklopédikus műveltséget követelni a könyvtárostól, de annak sok vonását kell hordoznia, fejlesztenie önmagában! A régihez képest jelentősen megváltozott, de kultúraterjesztő átadó szerepkörében lényegileg megmaradt, sőt kiterjedt hivatásának csak így felelhet meg a könyvtáros.

E megtisztelő „elvárásnak”, a nem kodifikált, de anélkül is jól érzett belső parancsnak minden valamirevaló könyvtáros eddig is igyekezett eleget tenni. Bízást mondhatjuk: a társadalom elismerésére méltóan.

Ami az iskolai oktatás nem adhat meg a könyvtárosoknak — az előzőekben vázolt okok miatt — azt önképzés-önművelés útján kell megszereznie. Azon viszont kevesen gondolkoztak el még a pályatársak közül is, hogy milyen szorításban, milyen rendkívüli erőfeszítések árán, — mindinkább tartva a lemaradástól — lehet ezen az úton a szóban forgó követelményszintnek úgy-ahogy eleget tenni? Az a tény, hogy erről a problémáról nyilvános szó még alig-alig esett, igazolni látszik megállapításomat. A szaksajtóban és egyéb publikációs helyeken is inkább csak a könyvtárosképzés gondja-baja, korszerűsítésének valóban aktuális kívánalma, a könyvtári információszerzés-nyújtás kérdése kapott hangot.

Nem vitatva, sőt inkább megerősítve azok fontosságát, említeném meg most a könyvtárosi önművelődés jelenlegi helyzetét, problémáit.

Egyre feszítőbb gond a könyvtárosok számára, hogy a társadalom egyéb rétegeivel lényegében azonos önművelődésre szánható szabad idejük alatt, hogyan is szerezhessenek másoknál jóval nagyobb, sokoldalúbb műveltséget, tájékozottságot, olvasottságot? Jelesül, hogy legyen miből átadniok, s hogy az ilyen célból hozzájuk fordulókat kellően eligazíthassák, tájékoztathassák, mert hiszen ez a feladatuk!

Le-lecsipnek ugyan önművelődésre szánható szabad idejük bővítésére még az elemi „naturális” szükségleteik (pl. alvás) idejéből is, ez azonban nem bizonyul elegendőnek komolyabb előny szerzésére. Munkaidő alatt viszont — a közhiedelemmel ellentétben — aligha van lehetősége a könyvtárosnak érdemleges, elmélyült önművelődésre, de még alaposabb tájékozódásra sem. Ezt a lehetőséget ugyanis kizárja egyrészt a tényleges, konkrét szakmai tennivalók, az elvégzésre váró munkafeladatok mennyisége, másrészt az a ma még általánosan érvényesülő irányítási szemlélet, miszerint a könyvtárost is az elvégzett munkájáért (konkrét tevékenységéért) alkalmazzák, fizetik, nem pedig — horribile dictu! — munkaidő alatti olvasásért, önművelődésért. A munkafeladatok — főként az adminisztráció „önkényuralma” és a munkavégzés fogalmának szimplifikált értelmezése így együttesen azt eredményezi, hogy a könyvtáros — ha mégis rá merészel vetemedni — lazsálásnak, a munkafegyelem megsértésének érezheti, ha csak a napi sajtótermékek egy részét böngészi is át. Folyóiratok, könyvek szemlészésének vétkérről már nem is beszélve! Büntudatot éreznek tehát a lelkiismeretes könyvtárosok az ilyen munkavétségek elkövetése esetén még akkor is, ha „isten szeme” nem látja meg azt, ill. bizonyos fokú elnézéssel vesz róla tudomást.

Tudjuk pedig mindnyájan, hogy az effajta „munkátlankodás” — hasznosítva az olvasószolgálat, tehát a legfontosabb könyvtárosi tevékenység során — igazán egyik nagyon lényeges részét képezné munkafadatainknak, szakmai kötelezettségeinknek! Mondhatjuk: elengedhetetlenül szükséges volna tennivalóink eredményes ellátásához!

Bárhogy is nézzük hát: „a kör bezárult”, azaz: maradt, megvan a könyvtáros iránt támasztott maximális műveltségi-tájékozottsági igény ténye, más oldalról: az ennek lehetőségét úgyszólván kizáró körülmények, mint való helyzet dilemmája.

Az ellentmondást feloldani véleményem szerint csak úgy lehet, ha ehhez a sokszor emlegetett igényt, elvárást támaztó társadalom is segítséget nyújt. Nevezetesen: megértve a könyvtárosok dilemmáját, hivatalosan, jogszerűen is felszabadítja munkaidejük egy kisebb részét önművelődés, permanens tájékozódás céljára!

Bármilyen merésznek is tűnik eme következtetésem, realitásnak és jogosnak érzem és tartom. Már csak azért is, mivel társadalmunk jelenlegi „munkamegosztási rendszerében” most is léteznek olyan foglalkozások és ágazatok, amelyek — természetesen indokoltan — ilyen munkaidő-kedvezményben, ill. munkaidő-megosztásban részesülnek!

Ilyenek pl. a pedagógusok, akik „elvi” munkaidejük egy részével lényegében szabadon rendelkeznek, azt részükre felkészülési időnek számítják. Vagyis: időlehetőséget kapnak arra a társadalomtól, hogy igen fontos, valóban társadalmi értékű ismeretközlő-átadó feladatuk ellátására kellő módon felkészülhessenek. Mindjárt hozzáteszem: nagyon helyesen, hiszen másként hogyan is volna elvárható tőlük a jövő nemzedékének minél jobb, tökéletesebb megtanítása mindazokra az ismeretekre, amelyekre a későbbiek során szükségük lesz, s amire azután bizvást tovább „építkezhetnek”.

A két pálya hivatásbeli rokonsága közismert. S noha a könyvtáros ismeretközlő és -átadó tevékenysége nem egészen olyan feszesen vett oktatási művelet, mint a pedagógusé, szakmánkban is „permanensen” felkészülniük kell lenni hasonló feladatokra. Ráadásul a szükségszerűen tananyag koncepciójú, tehát behatárolt ismeretkörnél jóval tágabb mézónyön, szélesebb skálán.

Mindezt csak az összehasonlítás kedvéért említve, bizonyítandó: a felkészüléste pályánkon is indokolt társadalmilag szabad időt nyújtani, biztosítani.

Természetesen ennek a javaslatnak a realizálására elsődlegesen kormányzati szintű odafigyelésre, majd ilyen értelmű rendelkezésre lenne szükség. Ennek lehetőségét remélve és feltételezve is, igen sok szempontot, tényezőt kellene mérlegelni, számbavenni annak érdekében, hogy végül is jó gyakorlati megoldás szülessen. Elsősorban persze azt, hogy mennyi legyen (lehet) egyáltalán ez a felkészülési idő, a munkaidőösszesnek milyen hányada-aránya? A köztudomásúan időigényes olvasást tekintve az önművelődés—tájékozottságszerzés alapformájának az összmunkaidő legalább egyharmados arányának felszabadítását indokoltnak tartanám.

Az is alapos megfontolás tárgyát képezné, hogy a biztosítandó felkészülési idő milyen tényleges „időkeretben” valósuljon meg? Pl. nap mint nap néhány órában, vagy hetente, összesítve: szabadnap(ok) formájában? Éves viszonylatú pótszabadság révén? **Esetleg: a három forma kombinációja keretében?**

Megítélésem szerint fontos volna, hogy naponta is legyen legalább egy-két óra ilyen célra fordítható „munkaideje” a könyvtárosnak — az újságok, folyóiratok frissen olvashatósága, a tájékozódás folyamatosságának biztosítása érdekében.

Úgy vélem továbbá, hogy a törvényes engedély és időkeret megadása esetén, jelentős részben helyi (intézményi) jogkörben kellene (lehetne) a formai megoldást eldönteni. Mégpedig azon ismert oknál fogva, hogy az intézmények személyi létszáma, szervezeti-munkaköri felépítése, és még sok más helyi tényező, körülmény nem hagyható figyelmen kívül a megvalósítás során.

Nyilvánvalónak látszik továbbá, hogy a cél érdekében — még bizonyos mérvű létszám-bővítést is feltételezve — két dolog elkerülhetetlenül végrehajtandó lesz. Az egyik: a lehetőség határáig csökkenteni kell a könyvtárosokra háruló, jelenlegi túlméretezett adminisztratív és egyéb, elsősorban mechanikus tennivalókat. A másik: a mostanihoz képest rövidíteni kell a könyvtárak szolgálati (nyitvatartási) idejét.

Az első intézkedés — bár végrehajtása nem látszik éppen könnyűnek — amúgy is időszerű lépés volna, bizonynyal közóhajt fejezne ki. Alapos vizsgálat, mérlegelés tárgyat képezné, hogy mely feladatok minősüljenek elhagyhatónak, vagy legalábbis lecsökkenthetőnek.

A másik ügy, a nyitvatartási idő lerövidítése látszólag ellentétes lépés volna céljainkkal: a lakosság művelődési lehetőségének maradéktalan, aktív szolgáltatásával, elősegítésével. Éppen ezért — belátom — már a felvetése is „eretnekül” hangzik, csaknem káromlás egy szakmabelitől! Felelősséggel és meggyőződéssel állítom azonban, hogy — noha alkalmazására kényszerűségből kerülne sor — valójában hivatásunk magasabb színvonalú, hatékonyabb ellátását szolgálná és eredményezné. A valamelyest lerövidülő könyvtárhasználati időben ugyanis a feladatok ellátására az eddigitől jobb felkészültségű, alaposabban tájékozott, tehát az ismeretekben való kalauzolásra, információk nyújtására alkalmasabb könyvtárosok állnának az olvasók—érdeklődők—tájékozódni kívánók rendelkezésére.

Ez a „minőségi plusz” — erős hitem szerint — minden bizonynyal megérné, elensúlyozná a nyitvatartási idő csökkenését, amely egyébként is csak potenciálisan tekinthető idővesztésnek.

Közel két évtizedes gyakorlat tapasztalataim nyugvó meggyőződésem, hogy a könyvtári szolgáltatás-szolgálat eredményessége, hatékonysága igazában sokkal inkább annak minőségén, értékszínvonalán múlik, mintsem időkeretén, azaz: a nyitvatartási idő bármilyen mérvű kitágításában. Csak a pályát nem kellően ismerő, a valóságot prekonceptióval helyettesítő szemléletű ügybuzgók tulajdonítanak túlzott jelentőséget a könyvtári nyitvatartás időhosszában! E nézőpont hívei amolyan „éj-jel-nappal közért” könyvtári szolgálat révén kívánnák siettetni a kultúra terjesztését, holott a való élet régen rácafolt pl. még a „hét végére irányított, koncentrált” művelődési elképzelésekre is! Természetesen ugyanakkor a könyvtári nyitvatartásnak — a valóság tapasztalatai szerint — a lakosság ilyen irányú igényelhez kell igazodni. Másként fogalmazva: ügyelni kell arra, hogy a könyvtári szolgálat ideje a lehető legkedvezőbb módon tegye lehetővé a lakosság részére az igénybevételt.

Hazánkban most — mint azt mindnyájan tudjuk — a fejlett szocialista társadalom építésén munkálkodunk, amelynek a minőségi munka meghatározóbb jellemzője a mennyiségnél, s egyúttal feltétele is a további, gyorsabb ütemű előrehaladásunknak.

Nem szorul bizonygatásra e helyütt, hogy a kultúra, a műveltség terjesztésének apparátusaiban pedig különös érvénnyel bír a minőség, a magas színvonal kívánalma.

Jól felfogott társadalmi érdek volna ilyképpen a könyvtárosok önművelődési gondjaira odafigyelni, s bizalommal „áldozatot hozni” enyhítésükért.

Végezetül: a magam és környezetem gyakorlati tapasztalatai, megfigyelései, s azok konzekvenciáinak levonása révén — a megoldási lehetőségeket, módokat is keresve — jutottam el az előzőek végiggondolásáig. Mindezek közreadásával pedig csupán annyit kívántam (óhajtanék) elérni — élve a szólás lehetőségével —, hogy egy hevenyészett, „első felszólalással” buzdítsak másokat is elgondolkodni, töprengeni e mindnyájunkat érintő, szorító problémákon. Illúzió kergetése nélkül szeretnék bízni a további hozzászólásokban, s a megoldás lehetőségében.

PÁSZTOR KÁROLY

Tanácsi könyvtárosok közéleti tevékenysége a miskolci járásban

A miskolci járásban negyvenhét tanácsi fenntartású közművelődési könyvtár működik, melyből huszonkettő a Járási Könyvtári Társuláshoz csatlakozva központi könyvellátás keretében tevékenykedik. A könyvtárak szakmai gondozását a II. Rákóczi Ferenc megyei Könyvtár Miskolc járási Központjának négytagú kollektívája végzi. A negyvenhét könyvtárban 51 könyvtáros — közöttük 10 főhivatású — dolgozik.

Érdekes feladat a könyvtárosok közéleti tevékenységéről beszélni, mert maga a könyvtárosi munka is közéleti tevékenység. A könyvtáros nap mint nap találkozik a községben élő lakossággal, az olvasókkal, s így magatartásával például szolgálhat akár pozitív vagy negatív irányban is.

Amikor a könyvtárosok közéleti tevékenységéről beszélünk, akkor elsősorban a könyvtárosi munkán túl a politikai, társadalmi és tömegszervezetekben, tanácsi testületekben, gazdasági szervezetekben betöltött tisztségekre, illetve tagságra, és e szervezetekben végzett társadalmi tevékenységre gondolunk.

A statisztikai adatok azt bizonyítják, hogy 37 könyvtárosunk vesz részt a társadalmi szervezetek munkájában. Egy fő több szervezetnek lehet tagja és több tisztséget is viselhet. Így vizsgálva a statisztikát, akkor 64 esetben találunk könyvtárost a különböző politikai, társadalmi és tömegszervezetekben tevékenykedni.

A könyvtárosok 23,5%-a (12 fő) az MSZMP tagja, s közülük öt elvtárs különböző párttisztséget is betölt, egy elvtárs a járási pártbizottságnak is tagja. A KISZ-nek 7 elvtárs tagja, közülük kettő funkciót is betölt. 19 fő szak szervezeti tag. A tanácstagok között 6, a HNF-bizottságokban 12, a Vörös keresztben 3 könyvtárosunk tevékenykedik. Két könyvtárosunk úttörő vezető, egy MHSZ-, egy szülői munkaközösségi vezető, egy pedig áfész intéző bizottsági tag.

Az átfedések figyelembevétele mellett is a könyvtáron kívüli közösségi társadalmi munka dicséretet érdemel. Emeli e tevékenységek értékét az, hogy ezekre a mindennapi munkahelyi feladatok jó elvégzése után kerül sor.

A könyvtárosok gazdasági és társadalmi munkájának elismerését jelzi, hogy közöttük egy szocialista brigádvezetőt, egy szocialista brigádtagot, 2 kiváló dolgozót, valamint 2 kiváló úttörő vezetőt, 2 kiváló fémgyűjtőt, egy Kiváló Honvédelmi Munkáért, egy Kiváló Társadalmi Munkáért, 5 Szocialista Kultúráért, 3 Miniszteri Dicséret kitüntetéssel rendelkezőt találunk. Összességében pozitív, tiszteletreméltó munka jellemzi könyvtárosaink közéletiségét.

Nem lenne teljes az áttekintés, ha nem emlitenénk meg, hogy ez a nagyfokú közéleti tevékenység ilyen hatásfokkal nem realizálódik minden könyvtáros könyvtárosi eredményeiben. Mire gondolok? Pl. az MHSZ-ben tevékenykedő könyvtárosnak nincs annyi MHSZ-tag olvasója, mint az várható lenne. A tanácstag könyvtáros könyvbeszerzési keretén nem érződik, hogy ő költségvetési vita során véleményét nyilvánított volna, stb.

Arra kellene törekedniük a könyvtárosoknak a társadalmi munka végzése során, hogy ne feledjék el, ők könyvtárosok is. A társadalmi szervezetekben biztosított szerepükkel igyekezzenek ezt a helyzetét előnyüket a könyvtári propaganda, az olvasói igény felkeltése, az olvasási kultúra, a könyvtár anyagi, tárgyi feltételeinek javítása érdekében felhasználni. Úgy gondolom, hogy e kérdésben az egyéni — mint könyvtárosnak — és társadalmi érdek a legharmonikusabban találkozik. Van olyan példa is, ahol KISZ-tag a könyvtáros, és az ifjúsági klub és a könyvtár között jó munkakapcsolat alakult ki.

Összefoglalva elmondhatom, ha élnek tisztségviselő könyvtárosaink a lehetőségekkel, úgy az belátható időn belül érzékelhető lesz a helyi könyvtár tárgyi, személyi ügyeiben és tartalmi kérdéseiben is. Ebben a reményben is írom le gondolataimat.

SZTOJALOVSKY GABOR

„A régi Miskolc fényképeken” című kiállítás a József Attila Könyvtár kiállítótermében.

(Fotó: Fejér Ernő)

A zenei ízlésformálás módszerei egy szakközépiskolai osztály részére tartott előadásorozat tapasztalatai alapján

(Kísérlet)

A II. Rákóczi Ferenc megyei Könyvtár Zeneműtára fennállása óta kiemelten foglalkozott a szakközépiskolai és szakmunkástanulók zenei ismereteinek bővítésével.

Az „1976. V. törvény a közművelődésről” a közművelődési tevékenység alapelveiben megfogalmazza, hogy: „A közművelődés áthatja az emberi tevékenység, a társadalmi élet egészét”. (5. § [1]) „...kiterjed a teljes személyiség alakítására, fejleszti az ismeretek befogadására, alkalmazására és továbbadására való képességet.” (5. § [2]). Ezért „Az oktatási-nevelési intézmények közművelődési feladata a műveltség megalapozása és fejlesztése, a művelődés iránti igény felkeltése, az önképzés módszereinek kialakítása és elsajátíttatása a folyamatos művelődés érdekében.” (21. § [1]). Elsősorban a szakmunkás-, szakiskolai tanulók humán műveltségének hiányosságait kell pótolni, mert szükségszerűen magas óraszámmal szerepelnek a szak- és szakmai órák, s ez csak a humán tárgyak rovására történhet, ami az általános műveltségben mutatkozik meg.” Az oktatási-nevelési intézmények vezetői — a közművelődést szolgáló intézményekkel együttműködve — gondoskodnak a tanulók (hallgatók) tanórán kívüli kulturális neveléséről. (21. § [2]). „...a közművelődés módszereinek fejlesztésében és folyamatos művelődés lehetőségeinek megteremtésében... együttműködve biztosítják az általános és a szakmai műveltség kiegészítését.” (21. § [3]). „A közművelődést szolgáló valamennyi intézmény közös feladata, hogy felkeltse a művelődés iránti igényt, közreműködjen annak kielégítésében, a közművelődés eszközeit és alkalmait mindenki számára hozzáférhetővé tegye... (22. § [1]) ...ösztönzik és segítik az egyéni és a közösségi művelődést... (22. § [3]) ...az oktatási-nevelési intézmények munkájára támaszkodva és az ott kiegészítve kell fejlesztenie tevékenységét. (22. § [5]) ...helyet adnak a csoportos és egyéni művelődési kezdeményezéseknek.” 23. § [1]).

A fentebb többször is idézett törvény alapján az oktatási és a közművelődési intézmény, a megyei könyvtár zeneműtára között szerződés biztosítja az együttműködést. Ennek bevált formája volt eddig a szakmunkásképző intézetben tartott zenei ismeretterjesztő előadások megtartása szakember vezetésével. A szakmunkástanulók pedig rendszeresen látogatják a zeneműtár hangversenyeit. (Miskolci Új Zenei Műhely.)

1978 őszén új lehetőségre nyílt alkalom. A Zalka Máté Gépipari Szakközépiskola egyik tanára, Radányi László osztályfőnök könyvtárlátogatás alkalmával megjegyezte, hogy osztályfőnöki óra keretén belül gyarapítani szeretné tanulói hiányos zenei műveltségét. Ismeretes, ezekben az intézményekben nincs énekkottatás, így például egy-egy hangversenyre nehéz elvinni a fiatalokat, hiszen a zene történetét sem ismerik. Ha jó zenét hallgatnának, megértenék, élveznék, nyitottabbá, érdeklődőbbé válnának. De a tanulók érzelmi nevelése során értelmileg is művelni kell azokat, akiket műélvezőkké akarunk nevelni. A műélvezetet azonban megelőzi az esztétikai élmény vágya (átélni az alkotó kifejezte művet), amely bizonyos szükségletekből fakad! Ez komplex lelki folyamat, amelyben az észlelés, emlékezet, képzelet, a gondolkodás mellett esztétikai érzelmeken kívül intellektuális és etikai érzelmek is fellépnek. Rendelkeznie kell az egyénnek a magasabb szinten érzelmileg reagáló képesség mértékével, amellyel képes a műalkotónak a műben kifejezett gondolatát, élményét felfogni, átélni.

A szép alkotásban, a szépben gyönyörködés esztétikai érzelem. Az érzelem a valósággal való kapcsolatunkban viszonyátélés. A szépség benne rejlik a valóságban, és mi e valósággal való viszonyunkat éljük át. Szépség rejlik a természeti valóságban, egy-egy tárgyban, jelenségben, tárgyban, de a legteljesebb esztétikai élményekhez az irodalmi, művészeti alkotásokon keresztül jutunk el. Az alkotó-művész nemcsak a szépet fejezi ki, hanem a szépben az igazat is. Ennek felismerése, átélése, az embernek nemcsak a boldogság érzését nyújtja, hanem a személyiség fejlődésének előrehaladását is. Ebben van az irodalom és a művészetek nevelő ereje.

Az iskolán kívüli zenei nevelés építeni próbál az általános iskolai ismeretekre, vagy pótolja azok hiányosságait. Megnyerni igyekszik az ifjúságot a rendszeres komolyzene-hallgatásnak lemezbemutatók, vagy hangversenylátogatás révén. Ezt viszont meg kell alapozni zenei ismeretekkel, fogalmakkal is, melyre legalkalmasabb az előadássorozat, amely bemutatja folyamatában a zenetörténetet, kiemelhet egyes korszakokat, zeneszerzőket, műveket, hangszercsaládokat stb. . . .

A Gépipari Szakközépiskola II. osztálya számára tartott előadássorozatot 3 évre ferveztük az osztályfőnökkel, hogy alaposan megismerkedjenek a zenetörténettel, a primitív zenétől a XX. század zenéjéig. Elsődleges céloom az volt, hogy a zenetörténeti stílusokat, azok jellemző műfajait, legismertebb képviselőit megismerjék, folyamatában lássák egy-egy műfaj kialakulását, virágzását, átalakulását, országok, zenei iskolák szerinti változatait, s hogyan válnak a későbbi századok műfajainak csíráivá. Az I. évben a következő témájú előadások hangzottak el:

— Előzetes foglalkozás az előadások hangtechnikai bemutatásáról, a zenei szolgáltatásokról.

— Történeti áttekintés a primitív népek zenéjétől a gregorián korálig.

— A trubadúr-ének.

— A XIV. század (Trecento) művészete, Ars Nova.

— Találkozás az európai középkor és a reneszánsz művészi és népzenei áramlataival. (Magyarországi reneszánsz is!)

— A flamand és az olasz reneszánsz.

— A XVI. század hangszeres zenéje.

— Önálló magyar művészi stílus megjelenése a XVI. században.

Az előadások a könyvtárban hangzottak el 1978 októberétől. Kezdetben megosztott osztállyal (16—16 fő), vagyis párhuzamosan a helyismereti előadással. Így egy előadás kétszer hangzott el, állandóan kedden, délután 3 és 4 óra között. A tanév II. félévében már az egész osztály jött el, havonta egyszer.

Az első foglalkozás a zeneműtárban volt a napi forgalom mellett megtartva. Megismerkedtek a tanulók a fejhallgatók használatával, a stúdió berendezésével, szolgáltatásainkkal, katalógusokkal, a kézikönyvtárral, folyóiratokkal és rögtönzött lemezbemutató kapcsán ízelítőt kaptak az állományunk anyagából (népszerű Mozart-, Beethoven-művek, dzsessz). Az előadások túlnyomó része a könyvtár előadótermében zajlott le. Kapcsolatteremtés szempontjából megfelelő, ha a tanulók előadás közben is figyelemmel kísérhetők, reagálásuk leolvasható az arcukról, bemutató éneklés, vagy bejátszott zenei idézet, hangfelvétel, zongorán előadott darab után. Könnyen kézbe adható, kiosztható a szemléltetőanyag, és kérdésekkel aktívizálható a rendbontó. Mindez nem valósítható meg pl. egy gyermekkönyvtár sarkában egy nagy létszámú osztállyal, amelynek berendezései kényszermegoldás esetén sem ideálisak középiskolások részére. Főleg akkor nem, amikor az utolsó előadáson értékelni, összefoglalni kell a lezajlott foglalkozásokat, a tanulók aktív, vagy passzív hozzáállását (mozgási lehetőség hiánya).

Egyes témák bemutatásánál nem lehetett teljességre törekedni, hiszen egyes stílusra, korszakra 1 előadás (50') jutott, amely a tanulók zenei műveltségi szintje mellett lehetetlen lett volna. Előképzettségük hiányos, differenciált, műveltségi

szintjük eltérő. Korábban zenét csak 1 tanuló tanult. Egyikük 2 évvel korábban saját tanítványom volt az általános iskolában, tehát rendelkezett bizonyos alapismerettel, ismert, s ez aktívabbá tette a többieknél az előadásokon. Jó példát mutatott. Felmérve mindezt az első előadásokon, menet közben változtattam az előadás hosszúságán, anyagát igyekeztem úgy összeválogatni, hogy kielégítem kíváncsiságukat egyes hangszerek, művek, stílusok iránt (kedvelt lett a hangszeres zene, gregorián ének), sok zenei részlet bemutatásával. Kitűnő felvételek álltak rendelkezésemre hangszalagon, kazettán, amelyeket a zeneműtár technikusa vett föl, szakszerűen beszerelte az egyes előadásokhoz a magnetofont, lemezejátszót, hangfalat. Én már csak kezeltam a készüléket, bejátszottam a megfelelő zenei részleteket (énekes, hangszeres irodalom remekei a XVI. századig; UNESCO-népzenei sorozat; Musica Mundana — A világmindenség zenéje. Ritmus, dallam, érzelmek és formák összefüggései a világ zenéjében; Musica Hungarica; Magyar udvarok zenéje; Gregorián korálisok I—III. lemez), a hanglemezkollekciók megfelelő anyagát. Így is kockázatos volt a vállalkozás, hiszen 50 perc „szórakozás”, csak szimpla lemezhallgatás, könnyebb műfajú zene helyett szakmai szempontból, illetve zenei ismeretek hiányában fogalmakat is közöltem sok zenei, képi szemléltetéssel egybekötve. Igyekeztem felrzni az esetleg érdektelen, csak a könnyűzenét hallgató fiatalokat, bevonni őket kérdéseimmel az előadásba. Azért volt szükség erre, mert a fiatalok a szinte egész napos műhelymunka után fáradtan jöttek át egy órára a könyvtárba, s nem mehetett el az, akit ez nem érdekelt, mert figyelemmel kísérte az osztályfőnök az előadás alatti munkáját, viselkedését. Ennek ellenére kb. 30 perc múlva már erősen lankadt a figyelem. Emiatt a téma tárgyalásánál váltogattam a kevésbé élménydús részeket a könnyebb, hangulatos történetek elbeszélésével (Gál György Sándor: Ismerkedés a zenetörténettel; Péterffy Ida: Kis történetek nagy zeneszerzőkről), a tényközlést az auditív, vizuális szemléltetéssel.

Felhasználtam erre a célra összefoglaló történeti (Világtörténet képekben. Ős-kor, ókor, középkor — történeti háttér bemutatásához), képzőművészeti (Erika Thiel: Kis képes művészettörténet. A magyarországi művészet története, Marosi Ernő: A román kor művészete, M. Kiss Pál: Művészetről mindenkinek), zenei (Musikgesichte im Bildern: Óceánia, Musikverzehung, Instruments of popular music, Darvas Gábor: Évezredek hangszerei, Zolnay László: A magyar muzsika régi századaiból. A magyar zenetörténet képeskönyve — pl. kódexek, Sípbal, dobbal, Magyar népdalok, népi hangszerek, Musica Hungarica c. lemez ismertetője), könyvek képanyagát, folyóiratcikket (Muzsika), hanglemezborítót (trubadúrok, hangszerek), színes diaképeket (hangszerek), bemutató éneklés (ókori keleti kultúrák dallamai, gregorián alleluják, trubadúr-énekek, regösének, magyar gregorián...), a szemelvényt tartalmazó kottagyűjteményeket (Bartha Dénes: A zenetörténet antológiája, Ezer év kórusa, A mi dalaink, Rajeczky Benjámín: Kis zenetörténet, Kerényi György: Jeles napok, Hegyi József: Népzene és magyar zenetörténet); reneszánsz hangszeres zene bemutatását zongorán (Italian Piano Music c. kotta); kazettára, hangszalagra felvett zenei szemelvényanyagot.

Felkészülésemben jól hasznosítottam és felhívtam a figyelmet a következő alapvető munkának számító könyvekre: Szabolcsi Bence: A zene története; Rajeczki Benjámín: Kis zenetörténet; Darvas Gábor: A totemzenétől a hegedűversenyig; Fejezetek a zene történetéből; Kroó György: Muzsikáló zenetörténet I. kötet, zenei mellékletekkel.

Kiemelten hangsúlyoztam az előadás egyes részeit, akkor hallott fogalmakat (reneszánsz stílus, motetta), felírtam a táblára a neveket (Palestrina), többször elismételtem az egyes stílusok jellegzetes műfajait (gregorián, korál, mise), képviselőit. Megfigyelési szempont alapján felismertettem a felhangzó zene folyamán az egyes hangszereket (hangszín, hangszercsalád fajtája), egy- és többszólamúság megkülönböztető jegyeit, műfaji különbségeket (motetta=egyházi, madrigál=világi

műfaj), az előadás nyelvét (latin, anyanyelvű). Így vontam bele a tanulókat a fel-
dolgozás folyamatába, kérdésekkel a régiekhez kapcsolódva új ismeretekhez jutot-
tak el (visszacsatolás). Így gyakoroltattam be és ellenőriztem az elsajátított ismere-
teket. Mindezt a szóbeli közlés vizuális, auditív, akusztikai módszerek komplex
alkalmazása révén értem el. Az utolsó foglalkozáson az elsajátított ismeretek meny-
nyiségére, milyenségére, alkalmazhatóságára játékos formájú felmérést végeztem
az elhangzott 7 előadás anyagából. Idő hiányában a különböző korok zenei idéze-
teinek felismerése és az egyes fogalmak értelmezése elmaradt. *Bebizonyosodott*
azonban, hogy a megadott szempont alapján képesek a feladatot megoldani, vagyis
az összekevert kártyákon levő zenei stílusokat időrendi sorrendbe rakni, és kivá-
lasztani annak megfelelő műfaját, műfajait. Csoportmunka (10—12 fő) után kb.
8—10 perc alatt kirakták a helyes megfejtést (a korábban is nagyon aktívak önként
vállalkoztak a feladatra):

GREGORIÁN	KORÁL	TRUBADŪR-ÉNEK	CHANSON	
MINNESANG	DAL	ARS NOVA	MISE	BALLATA
RENAISSANCE	MOTETTA	MADRIGÁL	XVI. SZ.	
PAVANE	GAGLIARDA			

Néhány műfaj több helyre is behelyettesíthető, lévén több stílusban is kedvelt
műfaj, pl.: chanson, ballata, motetta, mise. Csupán a korált és a pavanét nem
tették megfelelő helyre.

Szerintem e rövid idő ellenére a tanulók többsége folyamatában látja a zene-
történet nagy stíluskorszakait, és ki tudja választani a rá jellemző vonásokat. Szá-
momra mindenképpen izgalmas kísérletnek bizonyult a pedagógiai—könyvtári esz-
közök együttes alkalmazása, vonzott az a tény, hogy zeneileg analfabéta fiataloknál
milyen hatékonysággal lehet új ismereteket rövid idő alatt elsajátíttatni. Szeretném
az ízlésformálás terén szerzett tapasztalataimat egy újabb csoportnál alkalmazni,
mivel a tanulók elfoglaltsága miatt nem folytatódik az előadássorozat. Remélem, más
szakmunkás-, vagy szakközépiskola tanulóival, esetleg kisebb létszámmal a közel-
jövőben hosszabb távon megismerkedhetünk a XX. század zenéjével is.

Káli Zsuzsanna

Az olvasási szint és az irodalmi érdeklődés az alsó tagozatban. Egy felmérés tapasztalatai

413 sárospataki kisdíák adatainak elemzése alapján arra kerestem választ,
mi jellemző a tanulók könyvekhez fűződő kapcsolataira, olvasási szintjükre, mi-
lyen szerepet játszik életükben az olvasás, a könyv.

A felmérés rávilágított arra, hogy a szabadidő-tevékenységek között az olvasás
második helyet foglal el (22%), az első helyen álló tévézés mögött (29%). A tévé-
zés javára billen a mérleg nyelve a „Mit szeretsz jobban: olvasni vagy televíziót
nézni?” kérdés elemzésekor is.

Ezekkel az eredményekkel nem lehetünk megelégedve. Igaz, hogy napjainkban
a televízió elterjedt, a családok döntő része rendelkezik otthonában televízióval,
s ez az állandó jelenlét befolyásának növekedésével jár együtt, de arra kell töre-

kednünk, hogy ez ne menjen az olvasás rovására. Erősíteniünk kell a pedagógusok, a gyermekek és a szülők körében azt, hogy az olvasás olyan elfoglaltságok közé tartozik, melyek az új ismeretszerzés forrásai, s ezáltal közvetlenül, vagy közvetve szélesítik a kulturális horizontját azoknak, akik rendszeresen olvasnak.

Nagyon jelentős az olvasás pedagógiai szempontból is. Az olvasni szerető tanulók gyorsabban érik el a folyamatos, értelmes és szép olvasás fokát, ami az eredményes tanulás legfőbb feltétele. Gazdagabb szókincsel rendelkeznek, kifejező-készségük hajlékonyabb, csiszoltabb. Gondolkodásuk mozgékonyabb, ötletekben gazdagabb. A gyermekek egészséges fejlődése érdekében tehát, a két kulturális tevékenységet (olvasás, tv-nézés) összhangba kell hozni. A televízió természetesen nem ellensége a könyveknek, hanem reális versenytársa. Olyan versenytársa, amely filmszerű eszközeivel el is vonhatja a gyermeket a könyvtől, viszont táplálhatja és erősítheti a gyermek olvasási kedvét, ha tudatos pedagógiai irányítást ad. Különösen fontos ez akkor, ha olyan produkciók kerülnek a képernyőre, amelyek a gyermek irodalmi ízlésének és esztétikai érzékenységének a fejlesztésére hivatottak.

A pedagógiai tevékenységnek tehát arra kell összpontosulnia, hogy a gyermek ne váljon a televízió rabjává, a tévézés ne emésze fel az olvasásra fordítható időt; s erősödjön az a gondolkodás, hogy a szórakozás és a művelődés fő formája változatlanul a könyv, az irodalom.

A gyermek irodalmi érdeklődésének nélkülözhetetlen ösztönzője a megfelelő könyvvállomány. Örvedetes valóság, hogy a sárospataki tanulók több kötetes kiskönyvtárral rendelkeznek otthon. A gyerekek 18,15%-ának 50 kötetet, 66,34%-ának 10 kötetet meghaladó könyvvállománya van. Összességében ezekkel a számokkal meg lehetünk elégedve.

A házi kiskönyvtár több szempontból is jelentős. A könyv közelsége folytán a gyermek állandó érintkezésben van az irodalommal, hamar felismeri az olvasás jelentőségét és szépségét. Ez az ő bíródalma, amellyel bizonyos határok között szabadon rendelkezik: kölcsön adhatja, nézegetheti. Saját könyveinek rendben tartása, gondozása, kímélése, kifejlesztik a gyermekben azokat a tulajdonságokat, amelyeket majd a közművelődési könyvtárak használásakor is megkívánnak tőle. A tanulók könyvvállománának alakításában nagy szerepe van a pedagógusnak, amikor a gyermekek érdeklődésének és életkorának megfelelő könyveket ajánl, tanácsol a szülőknek megvételre.

Az, hogy a gyermekeket milyen irodalmi művek érdeklik, legtisztábban az olvasmányok kiválasztásában nyilvánul meg.

A sárospataki lányok tekintélyes része még negyedik osztályban is buzgó meseolvasó, különösen a tündérmesékhez vonzódnak. Örvedetes, hogy a Grimm-testvérek és Andersen meséi mellett szívesen olvassák Benedek Elek és Illyés Gyula mesegyűjteményeit is.

A fiúk olvasmányai kezdetben az állatmesék és -történetek, később 9—10 éves korban pedig a kalandos, cselekményes, harcos, indiános könyvek.

A lányok és a fiúk meseolvasási kedve az irodalom és a tapasztalatok szerint is különbözik egymástól. A lányok a tündérmese iránt érdeklődnek, a fiúkat az állatmesék kötik le inkább. A lányok „tündérmese-korszaka” eltölthet a 10. életévig is, a fiúk már 9—10 éves korukban új műfajok iránt érdeklődnek. A felmérés azt mutatja, hogy a sárospataki kisdíákok esetében is így van. A tanulók 9—10 éves korukban jutnak el az igazi olvasmányélményekhez, s legtöbbször az úgynevezett kalandos olvasmányon keresztül. A sárospataki tanulók olvasmányai is ezt a tényt bizonyítják, hogy a Robinson, Egri csillagok, Koldus és királyfi, a Pál utcai fiúk, Timur és csapata, Kästner regényei, vagy a János vitéz, a Lúdas Matyi, egy életre szóló élményt jelentenek majd a szépre, jóra fogékony kis olvasóknak.

Mi ezekben az olvasmányokban a közös, az élményt jelentő?

A szereplők, a szeretetre és követésre méltó igazak és a gyűlöletes rosszak egyértelmű jellemzése, a mesékben megszokott közvetlen hang, a színes, gazdag stílus.

Nem szabad azonban elsiklanunk May Károly regényei felett sem, amelyek — a felmérés szerint — a fiúk legnépszerűbb olvasmányai közé tartoznak. Nemcsak szívesen olvassák, hanem példaképeiket is többször e regények szereplői közül választják. Érdekes dolog, miért szeretik annyira May könyveit a fiatalok, amikor írásaiban a legellentétesebb felfogások szépen megférnek egymás mellett (vérbosszú — erőszak elítélése stb.), amikor a főszereplőt túlhalmozza jó tulajdonságokkal, ellenfeleinek pedig csak a rossz tulajdonságait említi.

Az ismeretterjesztő művek iránti érdeklődés mindkét nemnél csekély, a lányoknál különösen.

A korszerű ismeretterjesztő irodalom fejlesztése terén gyermek- és ifjúsági könyvkiadásunk komoly erőfeszítéseket tett, csak néhány sorozatot említve: Bölcs Bagoly, Képes Történelem, Képes Földrajz, Így élt..., Búvár, Kolibri.

A 6—10 éves tanulók életkori sajátosságainak leginkább a Bölcs Bagoly sorozat kötetei felelnek meg. A kötetek esztétikai formája és tartalmi kimunkálása elismerést érdemel. Minden kötet egy-egy érdekes témát dolgoz fel olyan mélységben és terjedelemben, amelyet a gyermek elbír. Játékosan, szórakoztatóan mesélnek a témáról a szerzők. A tanulók tudományos világképének kialakításában is fontos szerepet töltenek be.

A többi sorozat tagjai már a felső tagozatos tanulók számára készültek, de harmadik-negyedik osztályban több esetben felhasználhatja a pedagógus a tanítási órákon.

Az, hogy milyen mértékben válnak az ismeretterjesztő művek keresetté és olvasottá a tanulók körében, végül is döntően a pedagóguson múlik, hogyan hozza kapcsolatba a tananyaggal. Kedvelt és keresett olvasmányokká csak akkor válhatnak, ha felhívjuk rájuk gyermekeink figyelmét.

A felmérés eredményei bizonyítják, hogy a tanulók szívesen olvassák a klaszszikus és a mai magyar írók műveit. Örvedetes ez a népszerűség, hiszen a mai irodalomra olyan szerep vár, hogy bevezesse a fiatalokat a társadalom életébe, beléjük oltsa a hazájuk és népük iránti tevékeny szeretetet, munkaszerető, jellemes, közösségi emberré formálja őket.

Értékes vonás a gyermekek válaszaiban, hogy iskolába kerülésük óta olvasmányhőseikben az erkölcsi, a jellemtulajdonságokat értékelik a legtöbbre (igazmondás, bátorság, segítőkészség). Kisebb mértékben játszik szerepet a hős értelmi tulajdonsága (okosság), testi adottsága (ügyesség). A hős külső megjelenése iránti érdeklődés minimális. (A kislányok említik néhány esetben a tündérek, Hófehérke, Hamupipőke szépségét.)

Olvasmányaik megválasztásához a tanulók többsége szülei segítségét kéri, de nagyon jelentős az önálló választás is. Megfigyelhető, hogy a lányok több esetben olvasmányaik kiválasztásához a tanító nénitől kérnek tanácsot.

Az elolvasott könyvekről legszívesebben szüleikkel és testvéreikkel beszélgetnek a gyerekek, de nem elhanyagolható a barátal, osztálytárssal való beszélgetés sem.

A felmérés azt bizonyítja, hogy a 6—10 éves tanulók erősen kötődnek szüleikhez, tanácsaikat, véleményeiket szívesen meghallgatják, megfogadják. Ez a jelenség ebben a korban természetes. A gyermekek példaképei szülei, azok viselkedése, cselekedete. Kb. 10 éves koruktól kezdik csak szülei viselkedését, tevékenységét más szemmel, kritikus szemmel nézni.

A felmérés eredményeit összegezve azt hiszem elmondhatom, hogy a sárospataki általános iskolások olvasási szokásai, olvasási szintje, irodalmi érdeklődése hasonló

az ország 6—10 éves tanulóinak jelenlegi színvonalához, a szakirodalomból ismert sajátosságokkal részben egyezik meg.

Gondolom, nemcsak a sárospataki gyermekek körében van nagy befolyása a tévének, nemcsak itt csekély az ismeretterjesztő irodalom iránti érdeklődés, hanem az ország más városaiban is. Örvendetes azonban a felmérésnek az az eredménye, hogy a tanulók többsége szereti a verseket és olvassa is azokat. A szakirodalom és a tapasztalatok a vers és a gyermek kapcsolatáról nem nyilatkoznak ilyen pozitívan.

A felmérést kérdőívek kitöltésével végeztem, ezeket elemeztem. A tanulók olvasási szintjének megállapítására ez csak egy módszer a sok közül. Ebből következik, hogy teljesen hű képet a valóságról nem tudtam rajzolni, csak megközelíteni azt.

Szeretném még elmondani, hogy a tanulók, a „Tanuláshoz használts-e a tankönyvön kívül más könyvet is?” kérdésre nem, vagy csak egy könyvcímet írtak. Itt szeretném leginkább érzékeltetni, hogy a válaszok nem mindig reálisak.

A három általános iskolában nincsenek ugyan tapasztalataim, de a Gyakorló Általános Iskolában igen. Harmadik éve találkozom a gyerekekkel tanítási órákon és tanórákon kívül. Ez idő alatt több mindent megfigyeltem és láttam.

Láttam, hogy több osztályban van kiskönyvtár, ha néhol csak pár darab könyvvel is. Ezeket a könyveket a tanulók szünetekben kezükbe veszik, lapozgatják, olvasgatják. Ugyanezeket a könyveket vagy másokat, a nevelők is kézbe veszik, és egyik vagy másik órán megfelelő anyagrésznél verset, rövid részletet olvasnak fel belőle. Ezzel színesebbé teszik az órát, s ugyanakkor igyekeznek a gyermekekben kedvet ébresztetni, hogy ők is kezükbe vegyék és el is olvassák a tanórán használt könyvet, ill. könyveket.

A pedagógusnak, amikor a könyveket kiválasztja, szem előtt kell tartania, hogy a könyvek a gyermek két alapvető igényét: az élményéhséget és a tudásvágyat elégítsék ki.

Az irodalom órákra való bevitelével tevékenyen részt vesz a sokoldalúan fejlett embereszmény kialakításában, a gyermekben örömteli élményeket kelt, szórakoztatja és közben tanítja, fejleszti, neveli őket.

Olvasóvá, könyvhasználóvá nevelni a tanulókat minden alsó tagozatos nevelő feladata. Kívánatos, hogy a gyermekek minél gyakrabban találkozzanak a könyvekkel. Jó alkalmak erre az osztályteremben tartott könyvbemutatók; környezetismeret órán színes ábrákat tartalmazó természettudományos, ismeretterjesztő gyermekkönyvekben és felnőtteknek szóló lexikonokban, albumokban való búvárkodás, gyűjtőmunka; olvasóklubok létrehozása.

Az olvasási kedv fokozásában, az olvasási szokások kialakításában hatásos lehet, ha a tanulók kedvenc olvasmányaikból részleteket mutatnak be, játszanak el, ezzel felcsigázzák azok kíváncsiságát, akik még nem ismerik a történetet, s kedvet ébreszthetnek bennük a könyv elolvasására.

Művelődéspolitikánk egyik legnemesebb célja, hogy minél inkább megközelíteni a szocialista embereszményt, a sokoldalúan művelt, hazájáért, népéért gondolkodni, alkotni, cselekedni tudó embert. Ezt gyermekkorban kell elkezdni. A műveltség, a kulturált magatartás alapjait az általános iskola biztosítja, de nagymértékben hozzájárul e munkához a könyvtár is.

Az olvasóvá nevelés, az olvasási szokások kialakításában fontos szerepe van a könyvtárnak, a könyvtár állományának és pedagógiai tevékenységének.

A gyermekkönyvtárak megszervezik a gyermekek rendszeres olvasását, felkeltik és irányítják érdeklődésüket, megtanítják a gyermekeket az olvasmányok tudatos értékelésére. A gyermekkönyvtárak átgondolt és céltudatos munkája irányítja rá a tanulók szerteágazó érdeklődését a különböző ismeretek meghatározott rend-

szerére. Munkájukkal segítik a gyermekek szellemi, erkölcsi, esztétikai nevelését, figyelembe véve az olvasók életkori és egyéni sajátosságait.

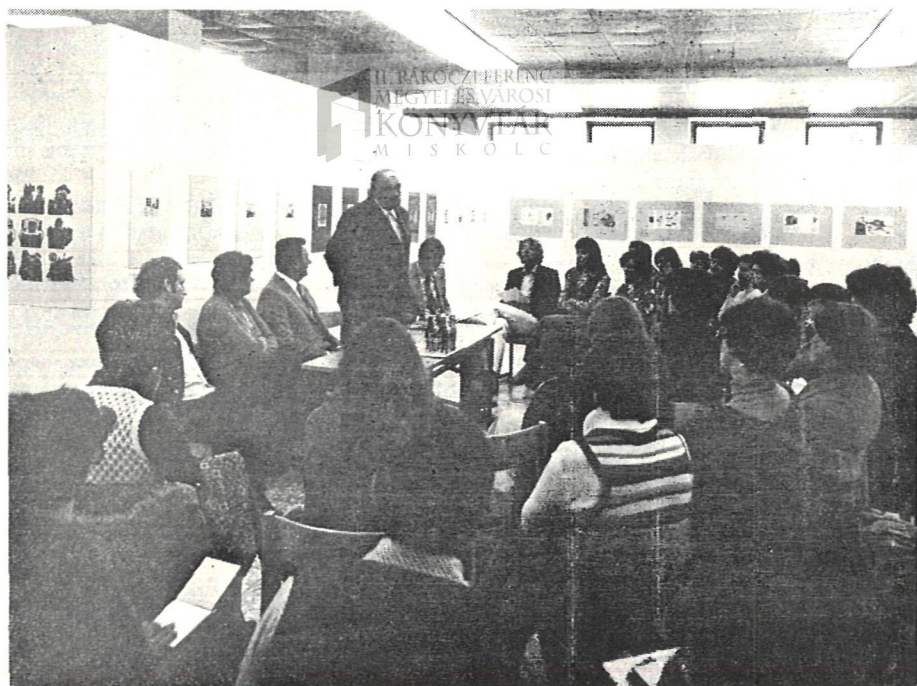
A könyvtárak feladatához tartozik, hogy a nagyon sokféle gyermeket a mese, az izgalmas kaland, a szép történet felé irányítsa. Kis olvasóit átsegítse az irodalmi művelődés egyes lépcsőfokain: a szép mesék után a reális történetek és különböző regények birodalmába elvezesse, s népszerű ismeretterjesztő művek segítségével a felfedezhető világot tárja elé. Közben vezesse be őket a kézikönyvek, a katalógusok, a bibliográfiák kezelésének tudományába, az önálló ismeretszerzés készségeinek elsajátításába.

A könyvtár rendezvényei közül az olvasás, a könyvek olvasása iránti igény felkeltését szolgálják a: meseórák, a mesedélelőttök, a meseposztócska-foglalkozások, a könyvismertető előadások, az olvasótáborok, az író—olvasó találkozók stb.

A könyv továbbra is a felnövekvő nemzedék tanításának, nevelésének nagy erejű eszköze marad, ahogyan egyik legnagyobb magyar költőnk is írta:

„Én hiszek a könyvben. Mert a könyv halhatatlan. A könyv az ember-lét leg-szebb teljesítménye. Én nem hihetek a könyv halandóságában. Szeretem a civilizáció minden más közlésformáját, de nem tudom elképzelni az életet Könyv nélkül. A könyv az ember hite és reménye.”

Amriskó Erzsébet

Gyermekkönyvtári napok rendezvénye a József Attila Könyvtár kiállítótermében. Csohány Kálmán grafikusművész vitaindítója a könyvillusztrálásról.

(Fotó: Fejér Ernő)

Lévay József Könyvtár

Miskolci iskolák múzeális gyűjteménye néven új művelődési intézménnyel gazdagodott Miskolc. A város jelentős régi könyvgyűjteménye vált hozzáférhetővé. A Lévay József Könyvtár fenntartója Miskolc m. város Tanácsa V. B. művelődésügyi osztálya, felügyeleti szerve az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum.

Könyvtárunk múltja összefonódott a miskolci református vallású oktatás történetével, melynek kezdetei a XVI. század közepére tehetőek. 1648-ban már fejlett középiskoláról tudnak a források városunkban. Könyvtárunk őse ennek az oktatási intézménynek a könyvállománya, amely 1706-ban áldozatul esett a kuruc—labanc harcoknak. Újraalapítása 1749-ben történt meg; az összegyűlt anyag az intézmény vezetőjének felügyelete alatt állt. A miskolci ev. ref. főgimnázium tanári és tanulóinak könyvtára a XVIII—XIX. sz. folyamán egyenletesen gyarapodott. Első hivatásos könyvtárosát 1869-ben nevezték ki. Az állomány gyarapítása a gimnázium szívéigye volt tanulóik pénzeiből, alapítványokból, mint a széki gróf Teleki Sámuelé 1809-ben, Pálóczy Horváth Máriáé 1867-ben stb. szaporították könyveik számát; az MTA pedig 1876-tól küldte rendszeresen kiadványait. Később is gyarapodik a jelentős Lévay-hagyaték által, beleolvad az iskola Kazinczy önképzőkörének könyvtára is. Az akkori állományról képet ad a ma is őrzött néhány kézirat címléptáron kívül az 1913-ban kiadott Vértesy Sándor-féle szakkatalógus, s ennek folytatása az 1937-ben megjelent szakrendes címjegyzék, melynek összeállítója Kosztolányi Zoltán. A második világháborúban jelentős károk keletkeztek az állományban.

A felszabadulást követően az államosítás idején számos dokumentum került Sárospatakra, a későbbiekben pedig az alakuló megyei könyvtárba. Ugyanakkor az újjászerveződő iskolák régi könyvanyagának — természetesen vannak kivételek —, mintegy gyűjtőhelye lett a mai Lévay József Könyvtár. Az ily módon cserélődött, de a régi állományba szervesen beépülő könyvanyagot a Zrínyi Ilona Gimnázium épületében 1976-ig, azóta pedig a Felszabadítók u. 20. alatti volt iskolaépületben őriztük. Ennek az épületnek a felújítása, könyvtári célokra való alkalmassá tétele 1979 szeptemberében fejeződött be.

A most megnyílt Lévay József Könyvtár állománya 36 ezer könyvtári egység, gyűjtőköri időhatára 1945. Az állomány téma szerinti megoszlása magán viseli iskolai könyvtári múltját; humán orientációjú: legnagyobbrészt történettudományi, nyelvészeti, pedagógiai, filozófiai, vallástudományi műveket találhat itt az olvasó, bár nem elhanyagolható a XIX. századi természettudományi tárgyú könyvek száma sem. Az állomány nagyobb hányada idegennyelvű; az eddig feldolgozott dokumentumok 8,1 százaléka régi magyarországi nyomtatvány (RMNy.). Jelentős a folyóiratállomány: 300-nál többféle folyóiratot tartunk nyilván; sajnos ezek között sok a hiányos évfolyam, nem ritka az egy-két kötetből álló töredék sem, melyeknek kiegészítése fontos feladatunk. A folyóiratok tematikus megoszlása a könyvekéhez hasonló.

A nyitás idején még befejezetlen újrakatalogizálással 1977 óta, első időkben két, majd három könyvtáros foglalkozik. E munka eredményeként az olvasók rendelkezésére álló katalógusaink a következők: betűrendes; cím- és szerző szerinti; szak: ETO és a Vértesy-katalógus rendjét követő ún. „régii” szak, mely leginkább a modern tárgyszó-katalógusra emlékeztet; és a készülő, egyelőre betűrendes, cím szerinti folyóirat-katalógus. Ezen kívül szerkesztjük a helyrajzi, sorozati, RMNy-katalógusainkat is, melyek egy tervezett, az egész állományt felölelő katalógushálózat részei.

A sokoldalú feltárással könyvtárunk értékes anyagát a történeti, társadalmi, pedagógiai, irodalmi forráskutatások és tudománytörténeti tanulmányok folytatására kívánjuk alkalmassá tenni.

A könyvtár használatára vonatkozó ismeretek:

Allományunk muzeális jellegéből következően: dokumentumok kölcsönzése nem lehetséges. Olvasótermünkben a helyben olvasás feltételeit — egyidőben 20—24 olvasó számára — megteremtettük. Könyveink használata fokozott kíméletet igényel, ezért a kívánt dokumentumot minden esetben a könyvtáros adja kézbe, ez a raktári rend megtartásának, a visszakereshetőségnek is kizárólagos feltétele. Ez természetesen az olvasói kézikönyvtár használatára nem vonatkozik.

Nyitvatartási idő: hétfőtől péntekig: de. 9—12-ig, du. 14—17-ig.

1979. október 1-től a megadott időpontokban minden érdeklődőt, látogatót, leendő olvasóinkat szívesen látják a könyvtár munkatársai.

Garamvölgyi Ernőné

Felhívás és kérés

A jászberényi városi-járási könyvtár az elmúlt időszakban kisebb grafikai gyűjteményt hozott létre. A gyűjteményt és az ehhez kapcsolódó szakirodalmat fokozatosan bővíteni kívánjuk. Gondot jelent azonban a grafikai vonatkozású kiállítási katalógusok, tájékoztatók beszerzése. Azzal a kéréssel fordulunk a különböző megyékben, városokban tevékenykedő kollégákhoz, hogy ha a működési területükön könyvtárak, vagy egyéb művelődési intézmények a kiállítások rendezése során ilyen kiadványokat jelentetnek meg, szíveskedjenek azokból néhány példányt küldeni. (Újabb kiadványok mellett természetesen a régebbi katalógusokat is gyűjtjük.) A katalógusokért szívesen küldünk cserébe eredeti fametszeteket tartalmazó kisgrafikai kiadványokat, vagy helyi kiadású könyvtári, helytörténeti szakirodalmat.

A grafikai vonatkozású (tehát egyéb technikájú művek mellett grafikákat is leíró) katalógusok, tájékoztatók gyarapítása során a teljességre törekszünk, ezért kérjük kollégáink szíves közreműködését.

Városi-járási könyvtár,
Jászberény,
Pf. 66. 5101

Negyedszázados a Magyar Történelmi Társulat Borsod-Abaúj-Zemplén megyei csoportja

A Magyar Történelmi Társulat 1949. évi újjászervezése és szervezetének megszilárdítása után, 1950-ben létrehozták a társulat első vidéki, illetve területi csoportjait. 1950 márciusában Szegeden alakult meg a társulat alföldi csoportja, amelynek működési köre Bács-Kiskun, Békés, Csanád és Csongrád megyére terjedt ki. Még ez év decemberének közepén Debrecenben megalakult a kelet-magyarországi csoport, amely Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár megye történéseit és a történettudomány eredményei iránt érdeklődő pedagógusokat fogta össze. A kelet-magyarországi csoport Debrecenben székel, funkcióviselői országosan ismert történészek voltak. (Elnöke Szabó István, ügyvezető elnöke Varga Zoltán.) 1954. október 24-én egy miskolci vándorgyűlés keretében ebből vált ki és alakult önálló egységgé a borsod—miskolci csoport, amely a Magyar Történelmi Társulat első megyei szintű szervezete lett. Az alakuló ülés keretében Soós Imre, az Egri Állami Levéltár vezetője „A diósgyőri vashámor története 1714—1867” címmel tartott előadást. Részletesen foglalkozott Fazola Henrik és fia, Frigyes munkásságával,

a vashámor fejlődésével, a termékelőállítással, és kitért a munkások életkörülményeinek vizsgálatára, bemutatására is. Az előadáshoz Kiszely Gyula korreferátuma csatlakozott, amely 1867-től az 1940-es évek végéig tárgyalta a vasgyártás történetét, különös hangsúlyt fektetve a munkásmozgalom kibontakozására, kezdeteire.¹ Az előadást követő alakuló ülésen a Történelmi Társulat borsod—miskolci csoportja titkárává Deák Gábort választották, titkárhelyetteseivé pedig Palumbo Gyulát és Zádor Tibort. Ekkortól a társulat éves munkatervék alapján végezte tevékenységét.

A társulati csoport negyedszázados történetében a szervezeti élet és a tartalmi munka kapcsán három időpont emelhető ki: 1962, 1970, 1974. 1962-ben a csoport felvette a „Borsod—zempléni” elnevezést, s az ekkori tisztújító közgyűlésen Deák Gábort választották elnökké, Gyimesi Sándort pedig titkárrá. 1970-ben ismét névváltoztatás történt, s ekkortól napjainkig a „Magyar Történelmi Társulat Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Csoportja” elnevezés használatos. Az ekkori tisztújító közgyűlésen az új vezetőség tagjai a következők lettek: elnök: Tok Miklós; ügyvezető elnök: Deák Gábor és titkár: Román János. A társulati tagok és szimpatizánsok tábora olyan mértékben növekedett meg, hogy 1970-ben már szükségessé vált a szakosodás, illetve szakterületi csoportok megalakítása, szaktitkárok irányításával létrejött a közművelődési, a tanári és a tudományos tagozat. Ezt a szervezeti felállást jóváhagyta, illetve megerősítette az 1974. évi tisztújító közgyűlés is, amely Tok Miklóst és Deák Gábort a csoport újbóli elnökévé és ügyvezető elnökévé választotta, míg Dobrossy István személyében új titkár került a csoport vezetőségébe. A három szaktitkár mellett a vezetőségnek tagjai lettek a miskolci, borsodi, abaúji és zempléni egységek kerületi alelnökei. Ugyanakkor egy háromfős szerkesztő bizottságot is választottak. Ebben az időszakban a társulati tagok létszáma 60—70 fő között mozgott, s kb. ennyi lehetett az alkalmankénti, egyes rendezvényeinken megjelenő szimpatizánsok, főleg középiskolás tanulók és nyugdíjasok száma.² A társulat 1974-től végzett munkáját 1979 decemberében értékelte a tisztújító és vezetőségválasztó soron következő közgyűlés. Változó lehetőségeink között ekkor meghatározták azokat az új feladatokat, amelyeknek az elkövetkező választási időszakban a társulat megyei csoportjának meg kell felelnie.

A Magyar Történelmi Társulat Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Csoportja fő célkitűzése az volt, hogy tömörítse megyénk történeti kutatásokkal foglalkozó szakembereit, a történelemszakos tanárokkal együtt szervezett formában tegye lehetővé, ill. támogassa szakmai fejlődésüket, terjessze, ismertesse és népszerűsítse a történettudomány legújabb kutatási eredményeit. Ez az elv érvényesült a társulati csoport eltelt negyedszázados története során.

Az eltelt 25 évre visszagondolva megállapíthatjuk, hogy a társulati csoport különösen az 1960-as évek elejétől létszámához képest (29 fő volt kezdetben) rendkívül hatékony szerepet töltött be Miskolc és a megye közművelődési életében. Módszertani és szakmai szempontból egyaránt alapvető fontosságú volt Pamlényi Ervinnek, a Századok akkori szerkesztőjének előadása, amely a történetírás helyzetével és aktuális problémáival foglalkozott.³ A történelemszakos tanároknak nagy segítséget jelentett a csoport 1965-ben megjelent első kiadványa. (Deák Gábor—Gyimesi Sándor [szerk.]: Olvasókönyv Borsod-Abaúj-Zemplén megye és Miskolc város történetéhez c. forrásgyűjteménye.) A kiadványról ez év decemberében nyilvános vitát rendeztek Miskolcon, s ekkor a kötetet Benda Kálmán és Unger Máttyás ajánlották a nagyközönségnek. Az olvasókönyv véleményünk szerint sokoldalú segítséget nyújt a helyi fejlődés részleteinek feltárásához, a helyismereti anyag tanórai kihasználásához.⁴ Az évi rendszeres 2—4 rendezvény közül kiemelkedett az 1970. szeptember 13-án Miskolcon megtartott vándorgyűlés, amelyet I. István király születésének 1000. évfordulójára alkalmából rendeztek. A Hazafias Népfront megyei elnökének megnyitója után Bartha Antal, az MTA Történettudományi Intézetének főmunka-

társa „I. István és a magyar állam kialakulása” címmel tartott előadást. Szólt arról a tudományos polémiáról, amelynek tárgya a feudális középkori civilizáció alapját képező ekés földművelésünk eredetének kérdése. Történeti kutatásaink egyéb aktuális kérdései közül — többek között — kifejtette véleményét a kettős honfoglalás elméletéről. Részletesen szolt az István-kori magyar államról és társadalomról, elemezte István törvényeit. Végezetül megállapította, hogy „az általa választott mód-szerek, fényei vel és árnyaival együttesen jelölték ki a jövő útját”. Az előadás után két korreferátum hangzott el. Vevárdy Ferenc a Borsod-Abaúj-Zemplén megye Árpád-kori műemlékeiről, K. Végh Katalin pedig a honfoglalás és kora Árpád-kori régészeti emlékekről, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kutatások eredményeiről számolt be.⁵

A Történelmi Társulat évi rendezvényei azzal a szándékkal szerveződtek, hogy vázlatos képet alkossanak a magyar történelem egészéről. Ezt tükrözte az 1971. áprilisában megtartott miskolci tudományos ülés, amely a munkásmozgalmi kutatások legújabb eredményeinek bemutatására vállalkozott. Ezen a tanácskozáson Erényi Tibor volt az előadó, Vadász Sándor, Szabolcs Ottó és Biró Ferencné pedig a munkásmozgalm-történet iskolai oktatásban való elsajátíttatásának módszereit vizsgálta. Ennek a rendezvénykoncepciónak szerves része volt Benda Kálmán előadása 1972-ben, amelynek címe „A felvilágosodás és a francia forradalom eszméi Északkelet-Magyarországon” volt. Az előadás az általános kérdések taglalása mellett a köznemesi mozgalom helyi vonatkozásai, a megyei paraszti megmozdulások bemutatásával, helytörténeti jellegű is volt, csakúgy, mint azok az előadások, amelyek ebben az évben a csoport más rendezvényei során hangzottak el. Így Nagy Géza, Zsuffa Tibor, Galuska Imre és Ádám István felolvasásai. Ezek témája az 1898-as karcsai földosztómozgalom története, Monok ipartörténete, a kesznyéteni határhasználat és Szikszó történetének áttekintése volt.⁶ Az ez évi jubileumi ünnepek közül kiemelkedett Heckenast Gusztáv „A Dózsa-kutatás legújabb eredményei” és Kéki Béla „A magyarországi könyvnyomtatás 500 éve” című előadása.⁷

A társulati csoport szakmai és közművelődési tevékenységének kiszélesedését a következő évek előadásainak növekvő száma tükrözte. Ezek a megyetörténeti kutatások eredményeiről és emlékülések során a történettudomány újabb és aktuális feladatairól, eseményeiről adtak számot. Az 1974—1979. közötti időszak legjelentősebb társulati rendezvényei a következők voltak: Emléklés a Kommunista Kiáltvány és a magyar jobbagyfelszabadítás 125. évfordulója alkalmából. Az emlékülések előadói Erényi Tibor, Urbán Aladár és Eperjessy Géza voltak.⁸ Ugyanebben az évben (1974-ben) tudományos emlékülést rendezett a társulati csoport Pollack Mihály születésének 200. évfordulója alkalmából. Az előadást Horváth Béla építész mérnök tartotta, „Pollack Mihály és a klasszicizmus építésze” címmel. A csoport szervezeti átalakulásának következményeként ekkortól szép számmal növekedtek a vidéki rendezvények. A tagok előadásokat tartottak Ózdon, Szikszón és Sátoraljaújhelyen. Miskolcon ugyanekkor a hagyományoknak megfelelően több tudományos felolvasóülést rendeztek. Így hangzott el Czener Mihály: A színház szerepe Miskolc életében, Bogár Károly: Borsod megye gazdasági-társadalmi fejlődésének alapvető vonásai a szocializmus teljes felépítése időszakában és Uray Miklós: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek szocialista jellege erősödésének néhány vonása megyénkben c. előadása.⁹

A társulat rendezvényeibe egyre gyakrabban kapcsolódtak be más szervek és intézmények. Így 1975-ben a Hazafias Népfront megyei és városi bizottsága, a városi és megyei tanács, valamint a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat. Kapcsolataink kibővültek a megyei könyvtárral és a múzeummal. Ezek a társszervek és intézmények rendezték II. Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulója tiszteletére azt az emlékülést, amelyen Benda Kálmán „II. Rákóczi Ferenc az újabb történeti kutatások tükrében” és Veres László „Társadalom- és gazdaságtörténeti kérdések Miskolcon a szabadságharc idején” címmel tartottak előadást. Hasonló szervezésben került sor

a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából összehívott emlékülésre, amelyen Perjés Géza tartott előadást a nagy vitát kiváltott legújabb tudományos nézeteiről.¹⁰

25 év távlatából összegzőképpen annyi megállapítható, hogy a Magyar Történelmi Társulat Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Csoportja rendezvényeivel Magyarország megyéi között nemcsak kezdeményező volt, hanem kiemelkedő szerepet is vállalt. Előadásai koncepciózusak voltak, s ezek tudatformáló szerepe igen nagy jelentőségű.

A társulat működésével kapcsolatban szükséges megemlítenünk, hogy adminisztratív központja 1974-ig a Megyei Levéltár volt, 1974-től pedig a Megyei Múzeum lett. Rendezvényeink költségeit a városi tanács finanszírozta, míg kiadványa, a Történelmi Évkönyv eddigi hat kötete a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága támogatásával jelent meg.

A Történelmi Társulat Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Csoportja tevékenységének, tudományos munkájának mércéje és fóruma a Történelmi Évkönyv, amelynek első kötete 1965-ben jelent meg. A kötetet Deák Gábor szerkesztette és Varga Gáborné ajánlotta az érdeklődők figyelmébe. A kiadvány vegyes helytörténeti tanulmányokat tartalmaz, amelyek a középkortól a termelőszövetkezetek megvalósulásáig fogják át megyénk történetét. A második kötet hasonlóan Deák Gábor szerkesztésében és előszavával látott napvilágot 1968-ban. A kiadvány profilja még mindig nem tiszta, hiszen a vegyes helytörténeti tanulmányok a 16—20. század megyei eseményeinek újabb kutatási szempontok szerinti feldolgozásait tartalmazza. Az 1971-ben megjelent harmadik kötet elsődlegesen a munkásmozgalom történetével foglalkozik, illetőleg a felszabaduláshoz kapcsolódó helytörténeti tanulmányokat tartalmazza. A kötet Deák Gábor és Román János szerkesztésében jelent meg. A folyamatos szerkesztés és a rendelkezésre álló nagy mennyiségű anyag bizonyítéka az 1973-ban megjelent negyedik kötet. A kiadvány agrártörténeti tanulmányokat tartalmaz, amelyek a 17. századtól a mezőgazdaság szocialista átszervezéséig foglalkoznak megyénk településeinek történetével. E kötet különös érdeme az, hogy olyan helyismereti bibliográfiát tartalmaz, amely összegezi az 1965—1970. között megyénkben megjelent történeti adatközléseket, leírásokat és tudományos igényű feldolgozásokat. A sorozat 5. kötete 1976-ban látott napvilágot és vegyes megye-, város- és községtörténeti helyismereti tanulmányokat tartalmaz, a középkortól napjainkig terjedő időszakot átfogva. A tematikus rendezés elvét figyelembe véve, 1979-ben jelent meg a 16 tanulmányt tartalmazó 6. kötet. Ez, Dobrossy István szerkesztésében, megyei művelődéstörténeti tanulmányokat tartalmaz. A kiadvány három bevezető tanulmánya a Miskolcon 1978-ban megtartott országos manufaktúra-történeti konferencia előadásait tartalmazza. A szerkesztő bizottság elképzelései szerint a sorozatot ötvenkenti egy-egy kiadványban, a tematikus elképzeléseknek megfelelően lenne szükséges folytatni. Így helyénvaló egy ipartörténeti, egy kereskedelem- és közlekedéstörténeti, ezt követően egy közigazgatás-történeti, majd egy társadalomtörténeti tanulmánykötet megjelentetése.

Tekintettel arra, hogy az eddig megjelent hat kötet városunk és megyénk történetéhez alapvetően fontos, de a közvéleményben és a tudományos feldolgozásokban nem kellően ismert tanulmányokat tartalmaz, szükségét érezzük a szereplő feldolgozások bibliográfiája mellékelésének. (A bibliográfia eddig megjelent hat kötetét szerzőik szerint csoportosítva mutatja be.)

★

1. *Adám István*: Adatok Szikszó község helytörténetéhez. 1976. V. k. 69—84. l.
2. *Barsi Ernő*: A sályi iskola hatása Gárdonyi Gézára. 1979. VI. k. 79—90. l.
3. *Barta István*: Adalékok a termelőszövetkezeti mozgalom kezdetéhez B.-A.-Z. megyében. 1971. III. i. 183—209. l.

4. *Beránné Nemes Éva*: Miskolc politikai élete a német megszállás hónapjaiban. 1971. III. k. 13—46. l.
5. *Beránné Nemes Éva*: Az 1939. évi országgyűlési választások Borsodban. 1976. V. k. 147—173. l.
6. *Berecz József*: Perczel Mór kéziratos széljegyzetej Széchenyi Istvánról. 1979. VI. 51—62. l.
7. *Birta István*: Adalékok az ózdi vasgár munkásmozgalmi történetéhez a századforduló idején. 1968. II. 249—304. l.
8. *Borus József*: Felszabadító hadműveletek Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. 1965. I. k. 185—196. l.
9. *Csoma Zsigmond*: Adatok Nagyváthy János életéhez és munkásságához. 1979. VI. 105—116. l.
10. *Deák Gábor*: A századeleji kivándorlás gazdasági, társadalmi, politikai vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, különös tekintettel az 1905—1907-es orosz forradalomra. 1965. I. k. 153—166. l.
11. *Deák Gábor*: Népi demokráciánk kialakulásának főbb kérdései Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Miskolcon a napilapok tükrében. I. A munkáshatalom megalakulása. 1965. I. k. 197—220. l.
12. *Deák Gábor*: Előszó. 1968. II. 11—12. l.
13. *Deák Gábor*: Az 1848/49-es szabadságharc felső-tiszai eseményeinek szervezési és gazdasági kérdései a kormánybiztosi iratok alapján. 1968. II. 221—248. l.
14. *Deák Gábor*: A helytörténeti kutatás szerepe és jelentősége az iskolai és iskolán kívüli oktató-nevelő munkában, különös tekintettel a legújabbkori történelmi forrásanyagokra. 1968. II. 385—400. l.
15. *Deák Gábor*: B.-A.-Z. megye oktatásügyének demokratizálása. 1971. III. k. 155—166. l.
16. *Deák Gábor*: A magyarországi középfokú kereskedelmi szakoktatók története 1935-től 1970-ig. 1979. VI. k. 221—243. l. VÁROSI
17. *Denke Gergely*: Mocsáry Lajos (és a nemzetiségek). 1979. VI. k. 91—104. l.
18. *Dobrossy István*: Üzletkötések, alkuk és áldomások (Adatok Miskolc 16—17. századi gazdaság- és jogtörténetéhez). 1979. VI. k. 117—128.
19. *Dömötör Sándor*: Aszalay Szabó János: — A jakubinusper egyik borsodi mártírjáról. 1968. II. k. 205—220. l.
20. *Dömötör Sándor*: Eötvös József Borsod megyei és miskolci kapcsolatai. 1979. VI. k. 63—78. l.
21. *Fügedi Márta*: 18—19. századi miskolci kereskedő számadáskönyvek, limitációk és vagyonösszeírások viselettörténeti adatai. 1979. VI. k. 129—140. l.
22. *Galuska Imre*: Határhasználat Kesznyétenben a parasztbirtok kialakulásától az 1945-ös földosztásig. 1973. IV. k. 13—14.
23. *Gyimesi Sándor*: Miskolc történetének néhány kérdése a kapitalizmus korában. 1965. I. k. 145—152. l.
24. *Gyimesi Sándor*: A manufaktúra-kutatás elméleti problémái. 1979. VI. k. 9—20. l.
25. *Hubay László—Kluger Lászlóné*: Borsod-Abaúj-Zemplén megye helyismereti bibliográfiája 1965—1970. 1973. IV. k. 217—331.
26. *Iglói Gyula*: Miskolc első városkohászati terve 1897-ből. 1979. VI. k. 153—164. l.
27. *Iványi Anna*: A földosztás hatása Borsod megye fődbirtokviszonyaira. 1973. IV. k. 117—124. l.
28. *Joó Tibor*: A pálos kolostorok építéstörténeti, gazdaság- és művelődéstörténeti jelentősége. 1979. VI. k. 117—206. l.
29. *Katona Imre*: Kőedény-manufaktúrák Északkelet-Magyarországon. 1979. VI. k. 21—42. l.
30. *Kilián István*: Védegylet Borsodban. 1965. I. k. 93—124. l.

31. *Kiszely Gyula*: Adatok a hámoripar történetéhez, különös tekintettel a borsodi vashámorokra. 1968. II. k. 13—108. l.
32. *Komáromy József*: A történeti település szerkezeti és formaváltozásai Miskolc belvárosának helyszínrajzi térképén. 1976. V. k. 13—45. l.
33. *Komáromy József*: Szigethy Mihály és a miskolci nyomdászat a 18—19. században. 1979. VI. k. 141—152. l.
34. *Kordos László*: Miskolc és Borsod könyvtárügyének fejlődése a felszabadulás óta. 1965. I. k. 273—285. l.
35. *Kovács I. Gábor*: A járási és megyei szintű közigazgatás megszervezése Abaúj megyében a felszabadulástól 1945 júniusáig. 1971. III. k. 137—154. l.
36. *Kun László*: A felszabadulást követő agrárátalakulás néhány sajátossága Borsod megyében. 1968. II. k. 341—368. l.
37. *Kun László*: A Miskolci Nemzeti Bizottság története. 1971. III. k. 69—104. l.
38. *Kun László*: A mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejező szakasza Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. 1973. IV. k. 143—180. l.
39. *Lehóczky Alfréd*: Az ózdi gyár munkásainak helyzete az első világháború idején. 1968. II. k. 305—340. l.
40. *Lehóczky Alfréd—Surányi Róbert*: Miskolciak az ideiglenes nemzetgyűlés debreceni ülészeit. 1971. III. k.
41. *Lengyel Béla*: A termelőszövetkezeti parasztság jövedelemviszonyainak fejlődése a mezőgazdaság szocialista átszervezését követő években. 1973. IV. k. 205—216. l.
42. *Máday Gyula*: Diósgyőri adatok a közös gazdálkodás és birtoklás múltjához. 1965. I. k. 125—144. l.
43. *Misz János*: Adatok a mezőkövesdi járás mezőgazdaságának szocialista fejlődéséhez. 1968. II. k. 369—384. l.
44. *Nagy Géza*: Az 1898-as karcsai földosztó mozgalom története. 1973. IV. k. 91—116. l.
45. *Nagy Géza*: Karcsa község kulturális életének történetéből. 1976. V. k. 175—198. l.
46. *Nemcsik Pál*: A népi demokratikus rendszer első hónapjai Ózdon és az ózdi járásban. 1976. V. k. 199—222. l.
47. *Papp (Pap) Miklós*: A tokaji tsz megalakulása és első évei. 1965. I. k. 221—236. l.
48. *Pap Miklós*: Adalékok Tokaj legújabbkori történetéhez. 1976. V. k. 85—118. l.
49. *Pap Miklós*: Tokaj iskola- és művelődéstörténete a felszabadulásig. 1979. VI. k. 207—220. l.
50. *Petik László*: A nemzeti bizottságok megszervezése és fejlődésük szakaszai Abaúj megyében. 1971. III. k. 122—136. l.
51. *Pusztai Béla*: Előszó. 1973. IV. k. 11—12. l.
52. *Rátkai András*: Adalékok a politikai pártok felszabadulás utáni újjászervezéséhez Borsod megyében. 1971. III. k. 47—57. l.
53. *Román János*: Zemplén megye XVI—XVII. századi iparának szakmái és mesterségei, különös tekintettel a Hegyaljára. 1965. I. k. 9—92. l.
54. *Román János*: Adatok Borsod-Abaúj-Zemplén megyék XVI—XVII. századi gazdaság-, társadalom- és művelődéstörténetéhez a Liber Reditumok alapján. 1968. II. k. 109—156. l.
55. *Román János*: Adatok a Borsod megyei községi nemzeti bizottságok iratainak, szervezésének és működésének történetéhez. 1971. III. k. 105—121. l.
56. *Sárközi Zoltán*: A földközösség felbomlása Mezőkövesden. 1973. IV. k. 75—90. l.
57. *Soós Imre*: Zemplén megye levéltára és Kazinczy Ferenc. 1968. II. k. 185—204. l.
58. *Szabó Lajos*: Zsujtai András lajstromskönyve. 1968. II. k. 157—184. l.
59. *Szabó Lajos*: A termelőszövetkezeti mozgalom története Taktaszadán, 1961—1971. 1973. IV. k. 181—204. l.
60. *Tóth Pál*: Miskolc egyetemi várossá válásának történetéhez. 1971. III. k. 167—182. l.

61. *Tóth Pál*: A köztisztviselők társadalmi életének és politikai arculatának jellemző vonásai Miskolcon az 1919—1939. években. 1976. V. k. 119—146. l.
62. *Ujlaki Péter*: A termelőszövetkezeti mozgalom kibontakozása és fejlődésének fő kérdései Borsod megyében 1948—1956 között. 1973. IV. k. 125—142. l.
63. *Veres László*: A Bükk hegység üveghutái. 1979. VI. k. 43—50. l.
64. *Veres László*: Szendrei János 20. század eleji műemléki felmérései Borsod megyében. 1979. VI. k. 165—176. l.
65. *Zádor Tibor*: Miskolc munkásmozgalmának kezdetei. 1965. I. k. 167—184. l.
66. *Zádor Tibor*: Senger H. Gusztáv élete és diósgyőri működése. 1976. V. k. 223—244. l.
67. *Zsuffa Tibor*: Adalékok Monok község ipartörténetéhez. 1976. V. k. 47—67. l.

Dobrossy István—Veres László

Jegyzet

1. A dolgozat elkészítéséhez a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Csoport Herman Ottó Múzeum helytörténeti dokumentációjában levő iratanyagot használtuk fel. A Századok c. folyóiratban a Krónika rovatban levő híryanagot vettük alapul a jegyzetkészítés során. Vö.: Századok 1951. 84. évf. 462—463. l.; 1954. 88. évf. 720 l.
2. Századok. 1963. 97. évf. 255. l.; 1970. 104. évf. 1280. l.; 1974. 108. évf. 571. l.
3. Századok. 1963. 97. évf. 255. l.
4. Századok. 1966. 100. évf. 270—271. l. Ezúttal vitatták meg a tanácskozás résztvevői a Borsodi Történelmi Évkönyv első kötetét is.
5. Századok. 1970. 104. évf. 1076. l.
6. Századok. 1971. 105. évf. 494—495. l.; 1972. 106. évf. 796—797. l.
7. Századok. 1972. 106. évf. 1469. l.
8. Századok. 1973. 107. évf. 214. l.
9. Századok. 1973. 107. évf. 527. és 811. l.; 1974. 108. évf. 315. és 1016. l.; 1975. 109. évf. 488. l.; 1976. 110. évf. 404. l.

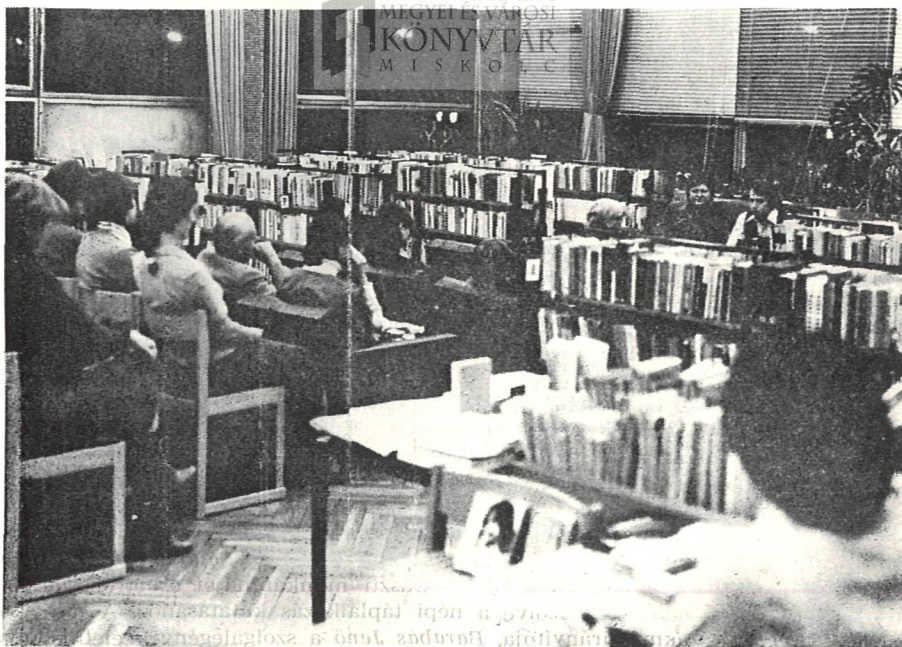
Könyvekről

PETERCSÁK TIVADAR: HEGYKÖZ. (Borsodi kismonográfiák 6. kötete), Miskolc, 1968. 116. old. 1 térk.-vázlat, 54 kép.

Dr. Petercsák Tivadar: Hegyköz című kötete figyelemre méltó könyve megyei honismereti irodalmunknak. Bár a kötet végén 53 forrásmunkát sorol fel a szerző, a köztudatban nem a legismertebb megyei kistájunk Hegyköz. A bibliográfiából kitűnik az is, hogy a könyv írója megelőzően elmélyülten foglalkozott a terület kutatásával. Néprajzi könyvről lévén szó, fentiekről a közölt fotókból is meggyőződhetünk. A szellemi és tárgyi néprajz adatait igen olvasmányos előadásmóddal 7 fejezetben dolgozza fel, érdeklődést keltően, tömör megfogalmazásban. A bemutatásnak ez a formája nagyon alkalmas a néprajz iránti rokonszenv felkeltésére, a tudomány megszerettetésére. A lényegre törő, mégsem unalmas, de adathű közlés alkalmassá teszi a szakmabelieken túl minden érdeklődő olvasására. Egy esetleges második kiadásban célszerű lenne lexikonszerű rövid szómagyarázat, pl. habda p.47, móri p.97, cibere p.51. Megítélésem szerint a könyv kelendő és máris sokak által olvasott. Előadók, tanárok, tanulóifjúságunk, a vidék természetjárói nagy haszonnal forgathatják. A fent említett néhány szó magyarázata azért kívánatos, mert terjesztése folytán olyan területekre jut el, ahol esetleg nem értik ezeket a tájnyelvi kifejezéseket. Képanyagának válogatása gondos, az utalások megkönnyítik a tájékoztatást. Az adott papírmínőség jó közepes fotókat biztosított. A német nyelvű kivonat tudományos értékét, használhatóságát növeli.

A Hegyköz néprajzi kismonográfiája bizonyára megbecsülést szerez írójának, melyre érdemes, és sok barátot a tájnak, melyről ez a kis kötet annyi érdekeset elmond.

Németh Pál

Ördögh Szilveszter estje a József Attila Könyvtárban (Fotó: Fejér Ernő)

Mezőcsát népi kultúrájából

(Szerkesztette: *Barabás Jenő és Voigt Vilmos*. Mezőcsát, 1978. 302 lap, 20 ábra, 12 kép. Második, változatlan kiadás.)

Borsod megye déli része, az alföldi terület vidékünk néprajzilag kevésbé kutattott részei közé tartozik. Annak ellenére így van ez, hogy e terület, s az Alföld és a hegyvidék közötti átmeneti zóna egésze, talán a legtöbb problémát, nyitott kérdést őrzi az etnográfia művelői számára. Az alföldi és hegyvidéki életmód peremterületén a népi kultúrának sajátosan színes ötvözete jött létre, melynek eddig csak kis részét tárta fel a kutatás. Ezen adósságból igyekszik törleszteni jelen tanulmánykötet, melyet immár második, változatlan kiadásban tett közzé a mezőcsáti Járási Helytörténeti Bizottság. A kötet a *Mezőcsáti helytörténeti füzetek* 3. tagjaként jelent meg. (Kár, hogy az egykor igen életképes sorozatnak nem látnak újabb füzetei napvilágot, holott talán hasznosabb lenne, mint korábbi munkák újra megjelentetése.)

A kötet egyetemi hallgatók munkája, akik — az ELTE Néprajzi Tanszékének felterve feladataként — 1970 őszén folytattak terepmunkát Mezőcsátban. Az egykori dél-borsodi mezőváros (tehát oppidum, s nem civitas, ahogy a második kiadás előszavában a szerkesztők változatlanul értelmezik) ideális munkafeltételeket és témákat kínált a gyakorló hallgatók számára, mellyel azok különböző szinten tudtak élni. A munkák színvonala meglehetősen eltérő, egyes szerzők már megcsillantják benne valódi etnográfus erényeiket.

Sajnos nem tarthatjuk túl szerencsésnek az egyes tanulmányok témaválasztását. Kétségtelen, hogy a kutató közösség tagjainak érdeklődési köre kijelölhette a kötet súlypontjait, de nem lett volna szabad ennyire figyelmen kívül hagyni azokat a témákat, amelyek nélkül e sajátos mezőváros népi kultúrájának rendszere aligha érthető meg. Aligha gondolja bárki, hogy e terület paraszti kultúrájának összetevői megvilágíthatók pl. az állattartás kérdései nélkül, amit a kötetben csupán a történeti bevezetés, s az aprójszág tartásának bemutatása érint.

A kötet első tanulmányában *Kocsis Gyula* levéltári kutatások alapján mutatja be a mezőváros gazdaság- és társadalomtörténetét. Biztos anyagkezeléssel jelöli ki azokat a történeti kereteket, melyek a település lakosságának létfeltételét jelentették. *Szanyi Mária* dolgozatában az egykori vízivilág, a Tisza lecsapolása előtti életmód reliktumait fedezi fel a növényvilágból való gyűjtögetés alapos leírásával. *Zsigmond Gábor* írása a zsákmányoló életmód egyik összetevőjét, a vadon élő állatok hasznának elvételét, ill. annak egyes elemeit villantja fel, véleményünk szerint bizonyos aránytalanságokkal. Igen alapos *Nagy Géza* tanulmánya, mely a gabonatermesztés kapcsán a földművelő gazdálkodásnak több, lényeges elemét mutatja be. *Nagy Varga Vera* dolgozata a tyúktenyésztést mutatja be, tevékenysége eredményeként az ország más területeiről is megismerhettük az elmúlt esztendőkből paraszti gazdálkodásunk ezen összetevőjének néprajzi kérdéseit. *Kóthy Judit* munkája — főleg a népi építkezés technikai, szerkezeti kérdéseit vizsgálva — a 18—19. századi paraszti lakóházak alakulásának kérdéseivel ismert meg. A kötet egyik legfontosabb írása *Kocsis Gyula* dolgozata, melyben Mezőcsát *ólas-kertes* településszerkezetéhez közöl adalékokat, érintve ezzel a dél-borsodi települések kutatásának, *Györffy István* által elkezdett, de mindmáig be nem fejezett sarkalatos kérdését. *Salamon Anikó* tanulmánya a két világháború közötti időszak paraszti munkarendjét és étrendjét vizsgálja, számos kitűnő adalékot közölve a népi táplálkozás kutatásához. A mezőcsáti kutatómunka egyik szakmai irányítója, *Barabás Jenő* a szolgaleányek életmódjával kapcsolatban közöl sokatmondó adalékokat, *Gergely Katalin* tanulmánya pedig a

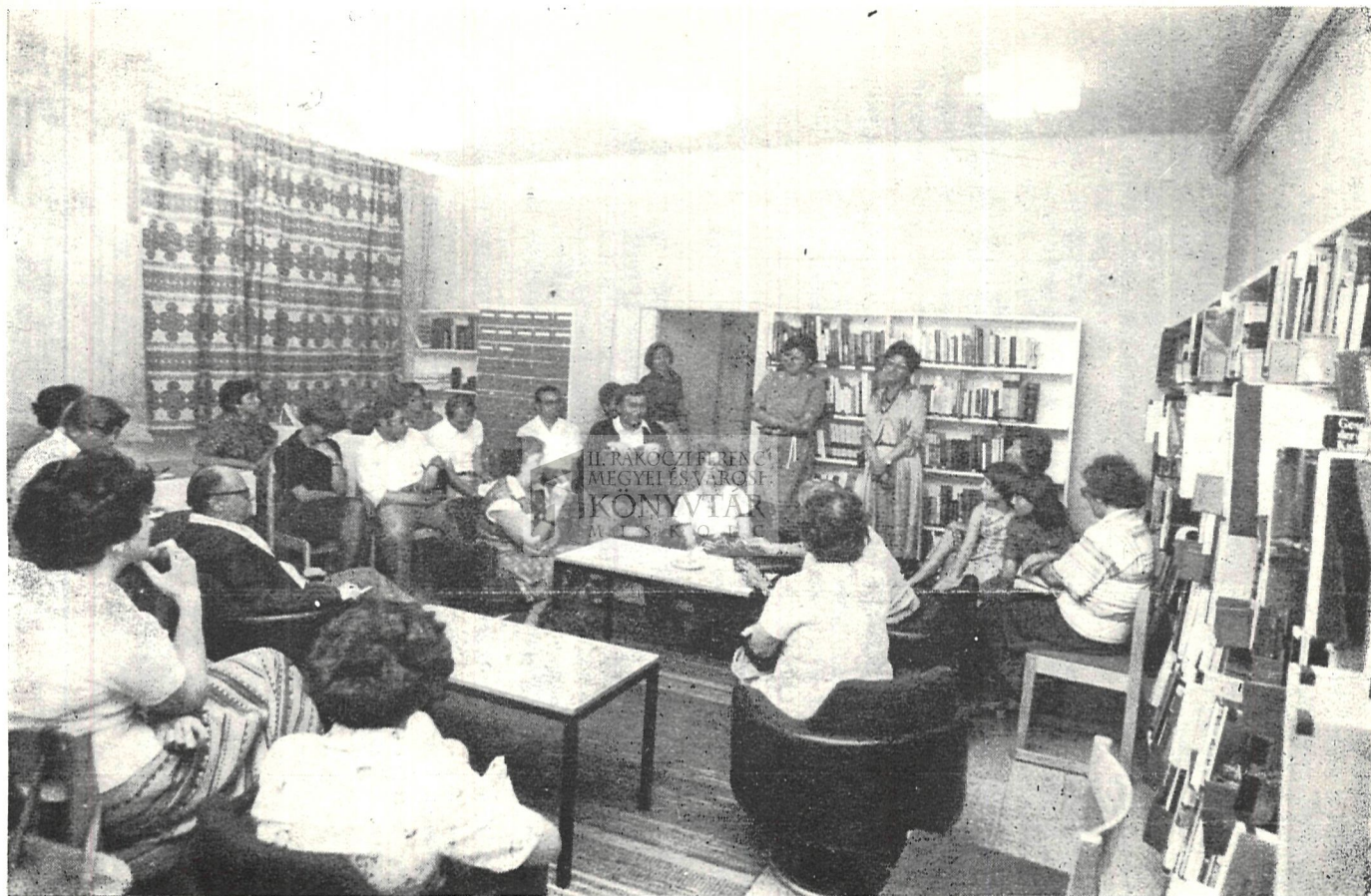
műrokonosság intézményének egyik érdekes kérdését, a *komaság* kérdéseit mutatja be. *Molnár Csilla* a párválasztás és a házasság szokásairól közöl színes leírást a századforduló idejéről, jelezve, hogy a párválasztás alapvető meghatározói a vallás, a vagyoni helyzet, a munkabírás, s a közösség erkölcsi értékrendje voltak. *Joób Emőke* az *András-nap* és a *Hamvazószerda* közötti periódus szokásanyagát ismerteti, *Tarján Tamás* a dél-borsodi terület betyárhagyományait gyűjtötte össze. *Salamon Anikó* írása — hét évtizeddel *Vikár Bélának* a *Szücs Marcsa* balladánkra vonatkozó kutatásai után — egy ponyvahistóriát ismertet, rávilágítva a folklorizáció néhány lényeges kérdésére. Módszertanilag is útmutató tanulmányt írt a kötetbe *Voigt Vilmos*, aki a mezőcsáti gyűjtésből származó, jelentős mennyiségű találókérdés-anyagot dolgozta fel.

Függeléként *adattár* csatlakozik a kötethez, mely tartalmazza a falu történetére vonatkozó adatokat, s a lírai és epikus néphagyományok gyűjtésének eredményeit. A munkát rajz- és fotóanyag egészíti ki.

E lap hasábjain nem lehet feladat a kiadvány részletes szakmai recenziója. Így összességében azt kell megállapítanunk, hogy a kötet szerzői lényegében jól oldották meg a vállalt feladataikat, s igen nagy kár, hogy e változatlan utánnyomás helyett nem születhetett — az azóta eltelt évek tapasztalatait, eredményeit feldolgozva — ugyanezen szerzők tollából egy még jobb, még színvonalasabb, s a monográfia igényével fellépő munka. A kötet azonban így is nyeresége megyénk néprajzi irodalmának, s reméljük, hogy a második kiadás példányai nemcsak ugyanazon polcokra kerülnek majd, mint az első kiadásé, hanem szélesebb, érdeklődő, s értő olvasóréteg kezébe.

A II. Rákóczi Ferenc Könyvtár sokszorosító üzeme nagyon szép munkát végzett, az effajta sokszorosítási eljárás feltételeihez képest teljesítményük igen dicséretes. Mivel azonban — főleg a kiadványok megnövekedett száma, s a magas nyomdai költségek miatt — egyre több kötet jelenik meg rotaprintes sokszorosítással, így fel kell hívnunk a figyelmet egy dologra. Ez a kiadási mód, sokszorosítási eljárás, nem lévén a nyomdaihoz hasonló korrigálási lehetőség, lényegesen alaposabb szerkesztői munkát kíván, mint a hagyományos nyomdatechnika, s nagy felelősséget ró a munka legépelését végzőkre. Azt gondoljuk, hogy nagyon hasznos lenne, ha legalább a néprajzi-helytörténeti munkák kiadói, s főleg a sokszorosító üzemek kidolgoznának valamiféle egységes rendszert a rotára való legépelés formai kérdéseire vonatkozóan, hogy elkerülhetők legyenek az eltérő formájú, sokféle módon szerkesztett, s véletlenül sem egységes kiadványok. Maximálisan figyelembe kellene venni ennek során az új írógépszabvány kínálta lehetőségeket, melyek a mindig gondot okozó ékezetek, írásjelek dolgában egységes rendet követnek majd. Talán még az is megérné, ha a sokszorosító üzemek mellett működhetne egységes leíróhálózat, melynek munkáját feltehetően sokan megfizetnék, a tetszetősebb kivitel érdekében.

Viga Gyula

Képzőművészeti szakrészleg a József Attila Könyvtárban

(Fotó: Fejér Ernő)

Könyvtári események

1979. szeptember 25—27. között Miskolcon, a Szakszervezetek Megyei Tanácsa székházában tartották a szakszervezeti könyvtárigazgatók országos tanácskozását. A háromnapos tanácskozáson *André Miklós*, a SZOT kulturális osztályának főmunkatársa ismertette a szakszervezeti könyvtári munka 1978. évi eredményeit, megvitatták a szakszervezeti könyvtárak szervezeti és működési szabályzatának, valamint az „Alapelvek és követelmények a szakszervezeti könyvtárak távlati tervezéséhez” című dokumentum tervezetét. A tanácskozáson részt vett *Juhász Jenő*, a Kulturális Minisztérium könyvtárügyi osztályának vezetője, *Maróti László*, a SZOT kulturális, agitációs és propagandaosztályának vezetőhelyettese, *dr. Gerő Gyula*, a Könyvtáros főszerkesztője, *dr. Zsidai József* egyetemi könyvtárigazgató, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke, *Papp István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatója, a könyvtárügyi osztály és a KMK több munkatársa, valamint a szakszervezeti könyvtárhálózatok igazgatói.

★

Az 1979. évi barátságfesztivál keretében sikeres Fáklya-estet rendeztek Mezőkövesden és Mezőkeresztesen. Az esteken részt vett *Nyikolaj Zabelkin*, a lap főszerkesztője és *Rudolf Kobal*, helyettes szerkesztő.

A városi és járási könyvtár, valamint a mezőkeresztesi községi könyvtár közreműködött a szervezésben, rendezésben, kiállítást készített a lap példényaiból, szovjet írók műveiből.

Megyénk könyvtárai sajátos eszközeikkel segítették a műszaki könyvek propagálását, a műszaki kultúra színvonalának emelését. A könyvkiállítás és könyvvásár anyagát a helyi sajátosságok figyelembevételével állították össze. Több könyvtár szakelőadót kért a Műszaki Könyvkiadó útján. Ugyanakkor helyi előadókkal is szerveztek találkozót, ankétot. Sikeres és tartalmas volt például Mezőkövesden: „A műszaki irodalom jelentősége a hatékonyabb termelésben”, Leninvárosban: „A műszaki-tudományos tájékoztatás jelentősége és hazai igénybevételének lehetőségei”, Sárospatakon „Híradástechnikai körkép” c. előadás.

Több helyen a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség is bekapcsolódott a műszaki könyvnapok propagandamozgalmába.

★

Az őszi megyei könyvhetek megyei megnyitőünnepsége október 22-én volt Mezőcsáton. A megnyitó vendégei Lázár István, Gulyás Mihály írók, valamint Kalász László és Papp Lajos költők voltak. Könyvtáraink a könyvhetek ideje alatt több sikeres találkozót, ankétot rendeztek. Megyénkbe látogatott többek között Bálint Ágnes, Baranyi Ferenc, Baráth Lajos, Ladányi Mihály, Sugár András, Takács Tibor, Timár Máté.

 II. RÁKÓCZI FERENC
MEGYEI ÉS VÁROSI
KÖNYVTÁR
M I S K O L C

TARTALOMJEGYZÉK:

SZABÓ Gyula: Eredményeink a statisztika tükrében II. — — — — —	1
PÁSZTOR Károly: Gondolatok a könyvtárosi önművelődésről — — — — —	7
SZTOJALOVSKY Gábor: Tanácsi könyvtárosok közéleti tevékenysége a miskolci járásban — — — — —	11
KÁLI Zsuzsanna: A zenei ízlésformálás módszerei egy szakközépiskolai osztály részére tartott előadássorozat tapasztalatai alapján — — — — —	13
AMRISKÓ Erzsébet: Az olvasási szint és az irodalmi érdeklődés az alsó tagozatban. Egy felmérés tapasztalatai — — — — —	16
GARAMVÖLGYI Ernőné: Lévy József Könyvtár — — — — —	21
Felhívás és kérés — — — — —	22
DOBROSSY István—VERES László: Negyedszázados a Magyar Történelmi Társulat Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Csoportja — — — — —	22

KÖNYVEKRŐL

Petercsák Tivadar: Hegyköz (Németh Pál) — — — — —	29
Mezőcsát népi kultúrájából (Viga Gyula) — — — — —	30
Könyvtári események — — — — —	33

E számunk szerzői

Amriskó Erzsébet pedagógus, Miskolc, 4. sz. Ált. Isk.;

Dobrossy István helytörténész, a Herman Ottó Múzeum történeti osztályának vezetője;

Garamvölgyi Ernőné, a Lévy József Könyvtár munkatársa;

Káli Zsuzsanna, a II. Rákóczi Ferenc megyei Könyvtár munkatársa;

Németh Pál, szakszervezeti könyvtáros, Szerencs;

Pásztor Károly, a mezőcsáti nagyközségi-járásai könyvtár munkatársa;

Szabó Gyula, a II. Rákóczi Ferenc megyei Könyvtár igazgatóhelyettese;

Sztojalovszky Gábor, a miskolci járás könyvtárigazgatója;

Veres László helytörténész, a Herman Ottó Múzeum tudományos titkára;

Viga Gyula, a Herman Ottó Múzeum munkatársa.

